

KUBBEALTI

AKADEMİ MECMÛASI

Sâmiha AYVERDİ

Kemal Y. AREN

Sait BAŞER

Hayri BİLECİK

İsmet BİNARK

Talip KÜÇÜKCAN

İskender PALA

Emin SEZER

YIL: 20

EKİM 1991

SAYI: 4

AKADEMİ MECMUASI

YIL: 20

EKİM 1991

SAYI: 4

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÚASI, üç ayda bir çıkar,
akademik mecmúadır.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı adına sâhibi:
İlhan AYVERDİ

Yazı İşleri Müdürü:
Sait BAŞER

1992 yılı abone bedeli 50.000 TL.'dir. Dış ülkelerden bázıların abone bedelleri ise, posta ücretleri dâhil; Almanya için 25 Alman Markı; A.B.D. için: 20 A.B.D. Doları; Fransa için: 91 Fransız Frangı; İngiltere için: 10 Sterlin ve Suudi Arabistan için de: 70 S. Arabistan Riyalı'dır. (Abonelerin değişen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur). İlan ve reklâm, millî kültürümüze hizmet eden müesseler'den alınır.

Yazı işleri için haberleşme adresi: Yeniçeriler Cad. Nu. 43, Bâyezid-İSTANBUL. Tel: 516 63 87. Abone ücretlerinizi Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı'nın 337056 numaralı Posta Çeki hesâbına yatırabilirsiniz. Abone işleri için, Peykhâne Sk. Nu. 3 Çemberlitaş-İSTANBUL adresine başvurunuz. Tel: 516 23 56.

Mecmuamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

Basıldığı Yer: Karadeniz Matbaası, Tel: 518 12 70 --İstanbul

İÇİNDEKİLER

Bu Nasıl Osmanlılık	Sâmiha Ayverdi	5
Gözleri Yaşlı Çocuk	Kemâl Y. Aren	12
Selâmüinkavlen	Hayri Bilecik	19
Millî Kültür Politikamız Konusunda Tesbit ve Görüşler	İsmet Binark	21
Türkiye'deki Parlamento, Demokrasi ve Basın Hakkında	Sait Başer	30
Tarih İçinde İstanbul Bâyezid Meydanı ve Çevresi	Dr. Emin Sezer	35
İki Şâirden Bir Hikâye	Dr. İskender Pala	54
Freud ve Psikanaliz Hakkındaki Şüpheler	Talip Küçükcan	66
1991 Senesinde Neşredilen yazıların indeksi		76

OKUYUCULARIMIZIN DİKKATİNE

*1992 senesi abone şartları 2. sahifede belirtilmiştir.
Alâkaya teşekkür eder devamını temenni eyleriz.*

Kubbealtı Akademi Mecmûası, 4.10.1976 da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mucibince 8.11.1976 târihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge numarasıyla tavsiye edilmiştir.

BU NASIL OSMANLILIK

Sâmiha AYVERDİ

Her ilkbaharda sayfiyeye göç, her sonbaharda da şehre dönmek hazırlığı ile derlenip toplanıp yeniden yollara düşmek, çocuklar için bir eğlence idi ise de, bilmem neden benim aslâ hoşuma gitmezdi. Eşyâların elden geçirilip denklemin yapılması, hararların basılması, kırılacak eşyâların kolilere yerleştirilmesi beni devamlı tedirgin eder ve eşyâlar yerlerine yerleştirilinceye kadar, ortalığın darma dağınık manzarası, içime garip bir hüznün vermekten geri kalmazdı.

Belki bu işlerden yorulan âile efrâdı da bir dinlenme arzûsu duymuş olmalı idi ki, şehirde yazlık ihtiyâcı duyurmayacak bahçeli bir ev aramak yoluna düştüler.

Bu arada, annemin üç yaşında girmiş bulunduğu **Şehzâdebaşı**'ndaki kırk yıllık evimiz, kısmen miras yolu ile dayıma da kaldığından, büyük annemden sonra satılınca, kendimize bir başka ev aramamız zâten zarûrî hâle gelmiş bulunuyordu. Nitekim hayli sorup araştırdıktan sonra **Çarşamba**'da, büyük bahçeli, yeşilliği bol bir ev satın alındı. Evimiz âdetâ bir köşk gibi ağaçların ve çamların ortasında idi. Civarındaki binâların hemen hepsi de bahçeli bulunuyordu.

Yeni satın aldığımız evin bahçesi ile sırt sırta gelen yer **Hristo** denen bir **Rum**'un bostanı olduğu için, etrâfımıza baktıkça göze çarpan, hep

bol yeşillik ve genişlik oluyordu. Üstelik, bostan cidden çok bakımlı ve muntazam idi.

Bostanın bir köşesindeki üzüm çardağı hem âilenin akşamları çekilip dinlendikleri, hem de eğlenip keyif çatıtlıkları köşe idi. Amma çardağın asıl keyifli zamanları şarap şişeleri ve içki kadehleri ile Patrikhâne'den buraya gelen papazların yiyip içtikleri zamanlardı.

* * *

Bir de Hırsto'nun çok muntazam büyük bir kuşhânesi bulunmakta idi. Öyle ki, cidden bilgili ve dikkatli olarak hazırlanmış bu kuşhâneye, **Eyüpsultan Kuşbazlar Çarşısı**'ndaki esnaflar arasından bir çoğu gelip bülbül, kanarya, ispinoz, saka, hattâ papağan gibi kuşları almaktan geri kalmazlardı.

Bu kuşlar arasında bir de iki renkli güvercinler vardı ki, kendi geniş kafesleri içinde dolaşip gezmekten memnun idiler. Ancak Hırsto, kapıları açıp onları dışarı çıkararak uçmaya mecbur ettiği zaman, bir iki tur yaptıktan sonra geri dönmek istedikleri hâlde, hayvancağızların kanat adalelerinin dumura uğramaması için Hırsto bunları sopa ile ürküterek daha bir zaman uçmaları için zorlardı.

* * *

Hırsto'nun bir yandan bostanını verimli yapmak gayreti ile uğraşip didinirken, yetiştirdiği sebzelerle hiç alâkası bulunmayan kuşçuluk işine de zaman ayırmasının sebebi ne idi? dendiği zaman, bunun cevâbını, az çok, mürekkep yalamış, civârın külhânilerinden, **Cibâlî** ve **Fener** yosmalarının meyhânelerini de çok iyi bilen **Selâmî**, bildiklerini babama anlatırken, yetiştirdiği kuşların satışlarından aldığı paraların **Patrikhâne**'nin kasasına girmekte olduğunu öğrenmiş bulunuyorduk.

Amma **Hırsto**'nun, **Patrikhâne** ile olan irtibatı; yalnız kuşlardan ibâret değildi. **Yortu** günlerinde ve bilhassa **Paskalya** zamanlarında bostanın geniş çardağı altına yerleştirilmiş masanın üstündeki şarap ve içki şişeleri ile Hırsto'nun karısı **Marika**'nın hazırladığı tatlı tuzlu ne yapmışsa hepsi papazların önlerine gelir, yerler içerler kilise ilâhîleri okur şen, şâtır gülüp söyler nihâyet çıkar giderlerdi.

* * *

Gene **Selâmî**'nin dediğine göre, **Yunanistan** ile **Patrikhâne** arasında mekik dokuyan **misâfir papazlar** da bulunuyordu ki bunlar bir **kurye** gi-

bi gizli haberler taşıdıktan başka, bavullarının içinde getirdikleri kumaş vesâireler, Fener'in ve Tavatla'nın Rum sâkinleri tarafından kapışılır ve böylece de gümrüksüz gelmiş eşyâların bedeli gene Yunanistan'a giderdi.

Vatandaşlarımız Rumlar, Türkiye'nin zararına olan ne varsa, ellerinden ne gelirse arkalarına bırakmamakta ve gece gün, hep Bizans hayâliyle sarhoş yaşamakta idiler.

* * *

Yirminci asırda dahî eşi olmayan şâhâne bir devlet hukûkunu dünyâya göstermiş olan İkinci Sultan Mehmed'in, Bizans'ı fethinden sonra, ülkenin sâkinlerine gösterdiği şefkat ve merhamet, öyle âlicenapca bir muâmele idi ki, bu, gerçekten ne o devirlerde ne de bu gün, benzeri olmayan bir medenî ve insânî tutum idi ki, yerli halk, Bizans devrinde dahî göremediği serbestliği bulmuş, böylece de huzurun tadını çıkarır olmuştu.

Öyle ki, Fâtih Sultan Mehmed'in başlattığı ve yüz yıllar boyunca, Hakan'ın çizdiği yolda yürüyen torunları, Rum cemaatten kimseyi incitmemiş, buna mukâbil, bu azınlıktan Fâtih'lerin evlâtlarına, yapılmadık hiyânet kalmamıştır.

On dokuzuncu yüzyılın başında Yunanlılar, bilhassa Ruslar'dan destek alarak bâzı siyâsî cemiyetler kurmuşlardı ki bunların en faal ve tehlikeli olanı Etniki Eterya adlı cemiyetti. Gâyesi, Bizans'ın ihyâsı, İstanbul'un Türkler'den alınması ve Türkler'in Avrupa'dan atılması olan bu cemiyetin gayret ve kıskırtmasıyle Eflâk-Buğdan ve Mora'da isyanlar çıktı. Öyle ki bu isyanlarda Mora'da elli bine yakın Türk öldürüldü.

II. Mahmud, hükümdarlar kadar imtiyaz tanıdığı Ortodoks Patriği Grigorios'un da isyancılarla işbirliği ettiğini tesbit edince onu, Fener Patrikhânesi'nin orta kapısında astırdı. Göğsüne de ihânetini anlatan bir yazı yapıştırılarak üç gün İstanbullulara teşhîr edildi.

Daha sonra yeni Patrik'in emriyle bu orta kapı o târihten itibaren örülerek kapatıldı ve bir pâdişah veyâ sadrâzam aynı yerde asılıncaya kadar da açılmamasına karar verildi.

Bâb-ı Âlî, isyanın başında olanlardan yakalananları îdam ettirdi. Edirne, Kayseri, Tarabya ve Edremit Piskoposları da bunlar arasında idi. Hattâ Boğaziçi'nde muhteşem saray ve konaklarda yaşayan Fenerli zengin Rum beylerinden bâzıları da bu ihânetin içinde olduklarından aynı

cezâyâ çarptırıldılar.

* * *

İkinci Sultan Hamid de Rumlar'ın Fener'e hattâ Haliç'e tepeden hâkim, yüksek ve ârizalı noktasında kurulmasını kararlaştırdıkları Rum Lisesi'nin inşaat masraflarına hediye olarak yüz altın vermişti. İşte Hırsto'nun büyük oğlu Aleko, bu mektepte okumuş ve tam bir Bizans iştiyâkı ile, Rumlar'ın umûmî düşüncelerinin peşinden ayrılmamıştır. Ancak son senede, babasının yardımlarını, Patrikhâne'nin mâlî işleri ile meşgûl olan Papas Kosti'ye götürdüğü zaman gözü doymayan papas, bu paranın yeterli olmadığını söyleyip kızmış ve Hırsto'yu çağırarak kavga etmişti. Öyle ki bu çetin mücâdele Hırsto'ya çok pahalıya mâl olmuş, onun kızarıp moraran suratı bir anda kararmış ve geçirdiği beyin kanaması ile, kendisinin de âilesinin de hayatlarını alt üst etmişti.

Bu krizden sonra ancak iki gün yaşamış olan Hırsto ölüverince, büyük oğlu, babasının hastalığına sebep olan Papas Kosti'yi elbette af etmeyecek idi ise de onu şikâyet edebileceği kimseler olmadığı için yutkunmakla iktifâ etmeğe mecbur kalmıştı. Zira, Patrikhâne'de kime dert yanecek olsa, elbette hepsi birden papasın tarafını tutacak ve böylece de delikanlıyı yalancılıkla itham edeceklerdi.

* * *

Hırsto'nun bahçesine yiyip içmek için gelen papaslara, çocukları canla başla hizmet ettikleri hâlde, yalnız büyük oğlu Aleko, papaslardan pek hoşlanmaz ve bu duygusunu da babasına söylemekten çekinmezdi. Bir gün papaslara aç gözlü adamlar dediği için Hırsto'dan yediği dayaktan öylesine rencide olmuştu ki, aradan geçen hayli zamana rağmen, bu haysiyet kırıcı tokatı hiç unutmamıştı. Peki şimdi ne olacaktı?

* * *

Mâdemki Hırsto ölmüştü, şu hâlde babasının, altınlarını koyduğu taş çömleğin, odunluğun bir köşesinde saklı olduğunu tesâdüfen bildiğinden onlara sâhip çıkmak işi de kendisine kalıyor demektir.

O zamana kadar bu gizli serveti bildiği hâlde ne merak edip açmış ne de elini daldırıp içinden tek altın almıştı. Amma şimdi bu servet, kendisi ile kardeşi ve annesi arasında paylaşılmalı idi. Ancak Patrikhâne'nin bu altınlardan haberi olacak olsa, âileye habbe dahî vermez ve kilisenin kasasına, oradan da Yunanistan'a devrederlerdi.

Şu hâlde en doğru iş, Türkiye'nin resmî makamlarını haberdar edip mîrâsın kânun gereğince, hak sâhiplerine dağıtılmasını temin etmektir. İşte Aleko'nun da yaptığı bu oldu.

* * *

Hırsto'nun servetinin kuşlardan temin edip Patrikhâneye hediye ettiği paralardan ibâret olmadığı husûsunda, papaslar nezdinde dolaşan rivâyet ve tahminler onları, Aleko'yu sıkıştırmak lüzûmuna inandırmış bulunuyordu. Ancak **Hukuk Fakültesi**'ni bitirerek avukatlık yapmaya başlamış olan ve Rum gençlerinin akıl hocası bulunan, papaslık mesleğine girip, dînî kisve giymemiş bulunmasına rağmen kurnaz, zeki ve tecrübeli bir adam olan **Vilademir Mirmiroğlu** isimli hukukçu, Hırsto'nun serveti hakkında Türk makamlarının haberdar edilmiş olması yüzünden, onu kaybedilmiş kabul edilmekten başka çâre olmadığını söylemişti. Böylece genç ve tecrübesiz Rum hukukçuların işgüzarca başarı ümitlerini kırarak Hırsto'nun servetine alttan alta sâhip olmak çâreleri olduğuna inananların yolunu kesmekle Patrik'i de müesseseyi de içine düşecekleri sahtekârlıktan kurtarmış oluyordu. Evet, Aleko, bu paradan yalnız Patrikhâneyi haberdar etmiş olsaydı, ne yapar yapar işi gizlice idâre çârelerini bulabilirlerdi. Ama Mirmiroğlu'nun bildiği gerçek, eğer paralara Patrikhâne sâhip çıkmanın yolunu bulmuş olsaydı, Hırsto'nun ne karısı ne de oğulları bu paradan habbe-i vahîde dahî elde edemeyecekleri idi. İşte delikanlı da beş parasız kalmamak için mes'eleye resmî makamların el koymasını uygun görerek, babasının servetine sâhip olmuştu.

Vilademir Mirmiroğlu kimdi? İstanbul Vilâyeti Umûmî Meclisi'nde ve İstanbul Belediye Meclisi'nde âzâlığı ve Rum Patrikhânesi'ndeki hukûkî hizmetleri Patrikler ve Saint Sinot Meclisleri tarafından takdir olunarak Patrikhâne'nin en büyük sivil rütbesi olan "**Hatîb-i Âzam**" ünvanı tevcih edilmiş bir kimse idi. Son derece zengin, o nisbette de yaşlı ve çehre zügüdü, çarpık çurpuk bir kadınla evli idi. Gâyet refahlı, hattâ ihtîşamlı bir hayat süren bu adamın Türkçe yazılmış broşürleri¹ ve Türkler'e karşı dost olmak politikası onu, az çok, bu Türk dostlarla içli dışlı

1- **Vilademir Mirmiroğlu**'nun eserleri: Dervişler (Rumca), İslâm Tarikatlerinin Târihleri, Edebiyatları, Tarz-ı Zikirleri, Müsikileri, (Rumca) Fâtih Devrine Âit Târihî Vesikalar, Fâtih'in Donanması ve Deniz Savaşları, Fâtih Sultan Mehmed ve Françesko Fîledfo, Dukas'ın Bizans Târihi (tercûme), Kariye Câmii Târihi (Türkçe-İngilizce) Ayrıca Tanın, Cumhuriyet, Tüning, Türk Tarih Kurumu Bülteni ve Rumca gazetelerde de çeşitli makâleleri yayınlanmıştır.

eder hâle getirmişti.

Patrikhâne'den ve Rûmlar'dan esirgemediği yardımlarında, becerebildiği ölçüde Türk dostları mârifeti ile de faydalanmaktan geri kalmamakta idi. Böylece de gerek Patrikhâne'nin gerek Rum ahbablarının çetrefil ve karışık mes'elelerinin, bir yandan hukûkî tecrübeleri, diğer taraftan da eli kalem tutan bir aydın çalım ve Türk dostlarının mârifeti ile üstesinden gelebiliyordu.

Vilademir Mirmiroğlu'nun başlıca vazifesi, hatırı sayılan Türk büyüklüğü ile Patrikhâne mensupları arasında bir dostluk köprüsü kurmak ve onları, hiç değilse mânevî menfaatlerde birleştirmekti.

Patrikhâne nezdinde nüfûzu büyük olan bu adam, küçük mes'elelerle de meşgûl olmaktan geri kalmamakta idi. Meselâ âilemiz dâhil, daha pek çok Türk'e onları tanımayan **Patrik**'den, her paskalya, içi çeşitli meyve ve rengârenk boyalı yumurta bulunan süslü ve koskoca sepetler gelirdi.

* * *

Bizans sukut etmeden evvel can korkusu ile Mora'ya hattâ Dalmaçya'ya kaçan Bizans halkı tıpış tıpış geri dönerek, bıraktıkları yerden hayatlarına devam etmek sûretiyle, yeni fâtihlerle dost olurlarken, dünyâ târihinde Bizans'ın inkırâzının bir tabiat kânûnu olması mukadderdi.

Fakat, arkadan gelmiş olan nesiller, Türk fethinin geçici bir istilâdan ibâret olduğunu söyleyerek, İstanbul'u Yunanistan lehine ele geçirmek idealinden hiç mi hiç vazgeçmiyorlardı. Bu anlayışın başında olanlardan biri de **Mirmiroğlu** idi.

* * *

Asırlar boyu Türkler'in himâyesinde yaşayan Rum vatandaşların, o koruyuculuğun âufeti içinde yaşadıkları hâlde **onlara güvenmenin** hiç de kolay olmayacağı âşikârdı. Evet, bu azınlık, ne yazık ki her fırsatta (**Osmanlılık**) damgası ile bir siper-i sâikanın koruyuculuğu içinde yaşarlarken, bir yandan da ona ihânet etmekten geri kalmamıştı.

* * *

On altı sene sonra **Çarşamba**'daki evimizden ayrılarak **Fevzipaşa Caddesi**'ndeki binâya yerleştikimizde, senelerce komşuluk ettiğimiz **Hıristo**'yu da, bostanını da unuttum. Yalnız, tâ çocukluğumdan beri karşımdaymış gibi duran tabelaları hiç unutamadım:

İşte, Vezneciler'deki dükkânın küçücük tabelâsındaki yazı: **Osmanlı Kırtasiye Mağazası (Sâhipleri Pavlas Birâderler)**.

Az ötede, bu defâ da tabelâsının altında (**Yani Koçoğlu**) yazılı **Osmanlı Bakkaliyesi**.

Daha aşağıda ise: **Osmanlı Tuhâfiyecisi** ve bu defâ da altında (**Mihal Mihaloğlu**) yazılı tabela.

Bizim komşu **Hırsto**'nun bahçesinin kapısına da bir işaret koymak gerekse, her hâlde ona da: **Osmanlı Sebze Bostanı**, yazdıktan sonra, altına da (**Hırsto ve Mahdumları**) yazılması gerekecekti.

Ancak, üstüne basa basa **Osmanlı** olarak iftihar eder görülmesine rağmen, bunca ihânetlerden sonra, **Türkler**'den onlara kim inanabilir, kim güvenebilir?

* * *

Osmanlı kisvesi altında her türlü habâseti yapan bir ırkın hâmilerini hoş görmek için ya evliyâ olmak ya da yeryüzünde yaşayan canlılardan olmamak lâzım.

GÖZLERİ YAŞLI ÇOCUK

Kemâl Y. AREN

"ANNE-BABALARA SEVGİ UYARISI

İZMİR-Anne ve babaların, çocuklarına karşı adil ve tutarlı davranmaları gerektiği belirtildi.

Dokuzeylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof.Dr. Aysen Baykara, çocuk ile anne-baba arasındaki kopukluğun, çocuklarda davranış bozukluklarına yol açtığını kaydederek, özellikle kreş ve anaokullarına verilen çocuklarda bunun daha sık görüldüğünü söyledi."

SABAH-4.Eylül.1991-s.22

Haberi okuduğumda -aynı türden okuduğum haberlerin belki yüz belki binincisi idi bu- içimde aynı ezik, buruk sızıyı duydum. Yine gözlerimin önünde boynu bükük, gözlerinden iki damla yaş yuvarlanan mâsum bir çocuk yüzü canlandı. Bu resim de bütün kartpostal sergilerinde, pek çok doktor muâyenehânesinin bekleme odasında önünüze çıkar.

Çocukla berâber gözlerimin önünde bir sahne canlandı:

Bir puslu, çiseltili kış sabahı pencereden annesinin gidişini seyreden bir çocuk. Tül perdeyi aralamış, kollarıyla kendini sarmış, gözlerinden yuvarlanan iki damla yaşla sisler arasında giderek görünmez olan silüetin arkasından bakıyor ve belli ki üşüyor.

Düşünüyorum:

"YAKIN ZAMANA KADAR EVİNİ BİR İBÂDETGÂH KUTSİYETİNDE BİLEN KADIN..."

Bu kadını bu puslu, çiseltili kış sabahı sokaklara düşüren sebep veyâ

sebepler ne olursa olsun acaba o mâsum yüzden düşen iki damla gözyaşından daha geçerli, daha haklı olabilir mi?.. Bilemem!..

Ne var ki son yarım asırda evini bir ibâdetgâh kadar kutsî bilen, içine zararlı bir toz zerresini bile sokmamak için binbir dikkat ve itina ile koruyan kadının bizzat kendisi açıkta olmanın, meydanda olmanın getirdiği her türlü olumsuz tesire mâruz bulunmaktadır. Bu kadın şimdi değil evini korumak, kendisini dahi muhâfaza edememektedir. Nâmusunu koruyabilse bile örf ve âdetlerini, sâlim düşünebilme ve doğru karar verme hassalarının bekâretini muhâfaza edememektedir. Devamlı telkin altındadır. Bir takım görünmez kaynaklar, nasıl davranacağını, ne isteyeceğini, ne söyleyeceğini kulağına fısıldamakta.

Bu kadın yorgun, bu kadın mutsuzdur.

Ne var ki yorgunluğunu itiraf etse dahi mutsuzluğunu söyleyemez. Çünkü onu sokağa iten ve adına **feminizm** denen kaypak, kırıktık ideoloji "Seçimini kendisinin yaptığına, özgürlüğünü kullanıyor olmanın en büyük mutluluk sebebi olduğuna" onu inandırmıştır. "Sen bir kuluçka makinesi değilsin. Mutfak robotu da değilsin. Sen kadınsın. Kadınlığını duy ve yaşa!" demişler, o da bunun böyle olduğuna, özgürlüğünü hissedebilmesi için bunun böyle olduğunu kabul etmeğe mecbur olduğuna artık inanmaktadır.

İYİ, HOŞ DA ÇOCUK DA ÜŞÜYOR AMA...

Evet iyi hoş da, o, yanaklarından iki damla yaş yuvarlanan mâsum yüzlü yavru da acaba bunu böyle kabul ediyor mu?.. Bilemeyiz. Zira henüz onda muhâkeme hassası açılmış değil. Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bilemez. O şimdi, **SÂDECE ÜŞÜYOR...** Radyatörlerinden dalga dalga sıcaklığın yayıldığı yapayalnız salonda üşüyor; cılız, çelimsiz kollarıyla kendini sarıp, kendi kendini ısıtmaya çalışıyor. Yaradan'ın bütün canlılara bahsettiği korunma ve savunma içgüdüğü ile kendini, kendi kollarıyla sarıp ısıtmaya çalışıyor. Bu çocuk birazdan odasına gidecek, oyuncak ayısını kucağına alacak, oturduğu yerde bir öne bir arkaya sallanmaya başlayacak. Onun dünyasının en önemli varlığı artık o pandadır. Bakıcı kadının gelip işe başlaması onu hiç mi hiç ilgilendirmeyecek, pandasının tüylerini elleriyle okşarken, kendi başını okşamayan, okşamaya vakit bulamayan annesine karşı kabaran öfkeyi yumruk yapıp saklamaya çalışacaktır.

KING-KONG EFSÂNE DEĞİL ARZUDUR...

Ve, yıllar sonra bu çocuk "çilek penbesi desenli cart yeşil dağcı kazaklı, kot pantolonlu, muazzam basket pabuçlu, kafayı deniz piyadesi gibi

traş ettirmiş, kulakları volkmenli" bir gürûhün içinde onlardan biri olarak kendini bulacaktır. Romancı Oğuz Atay'ın ağzında da: "Yeni bir nesil yetiştirmeli... altı metre, dokuz metre, on iki metre boyunda. Herbiri bir kat-tan hesap sormalı!" düşüncesini dile getirecek.

Ve, yine bu nesil, kendi seçimlerini yapmakta, kendi istediği yere gitmekte, kendisine ahkâm kesenleri hiç dinlememekte, "Bize ders vermeyi bırakın. Bu berbat dersleri dinlemek istemiyoruz. BİZ UMURSA-MAZLIĞI SAVUNMUYORUZ, BİZ, SİZİN KUŞAĞIN YIKTIĞI DÜŞ-LERİMİZİ SAVUNUYORUZ." diyecektir.

Diyecektir ve bir ölçüde de haklı olacaktır...

*

* *

BÜTÜN ANNE-BABALARIN ORTAK SIZLANMASI: Evlâdımı tanıyamıyorum!...

Elbette tanıyamazsınız: Arpa ekilen tarladan buğday beklemek abes-tir.

*

* *

"PRE-NATAL EĞİTİM"

Hız. Mevlânâ, kadın için: "Mahlûk değil sanki hâliktir." der.

Batı ise asırlar sonra ancak bugün bu noktaya gelmiştir. Bunu da eği-timin doğum öncesinden başladığını kabul etmesiyle göstermekte. "Pre-Natal Eğitim" diyor buna. Bunun için ileri sürdüğü tavsiyeler de: **İçki ve sigara içmeyin, stresten uzak durun, temiz gıdâ alın...** vb. Materyalist düşünce işte, maddenin dışına çıkamıyor.

Halbuki Müslüman-Türk an'anesi bunu ahlâkî-mânevî zeminde düşünür: "Haramdan hazer et! Düşüncelerine, duygularına hâkim ol, sonra bunlar bebeğine de geçer!" diye sıkı sıkı tenbih eder. Meselâ vücûdunun bir yerinde lekesi olan bir bebek doğduğu zaman derhal anne-ye suçlama yöneltilir: "Kız, izinsiz birşey almış olmayasın!.. Bir çiçek falan ha?... " denir ve lohusalık günler, geceler belki de haftalar süren bir telâşlı, üzüntülü hatırlama gayretleri ile nihâyet hâmilelik dönemi içinde bunlara benzer bir ârıza bulur, ve en içten hayıflanmalarla geleceğin an-nelerine en ibretli, en inanmış hayat dersini vermeye başlar: "Aman ha, haramdan sakının!. Bak ben..."

Ya da çocuk üç-dört yaşına geldiğinde çok yaramaz, çok haşarı ol-

muşsa bu da yine hamilelikte böyle olan bir çocuğu ayıplamasına bağlanır. Çünkü inanç akîdemizde birisinin ayıbını görüp kınamak günahdır. Bunu işleyen kendi de aynı ayıbı bir defâ olsun yapmadan ölmez, diye bilinir.

Bütün bunlar annenin temiz gıdâ alması kadar, hattâ daha da önemli sayılmıştır.

İHKAK-I HAK!...

Yine Müslüman-Türk an'anesine göre:

Doğan çocuk kız ise **on iki ay**, erkek ise en az **on sekiz ay** mutlaka anne sütü ile beslenir. Şâyet annenin sütü yeterli değilse, sütanne tutulacaksa, bu kadının soyunun-sopunun bilinir, yâni temiz süt emmiş olması aranır, emzirme döneminde de maddî ve mânevî yönden temiz gıdâ alması, arzu ettiği hiçbir şeyin eksik olmaması sağlanır. Ama bu durumda da yine bebek günde en az üç defâ anne kucağına verilir, yetsin yetmesin ana memesinden emmesine dikkat edilir. Zîra annenin vücûdundaki pekçok hassanın süt yoluyla ve sıcaklığıyla -bugün buna ilim '**bio elektirik**' diyor- yâni ana kucağı yoluyla çocuğa geçtiğine muhakkak nazarıyla bakılırdı.

Günümüzde anasütü kimyası ile hazırlanmış mamalarla çocuk maddî gıdâyı alır, tombul-tombalak birşey olur ama mânevî gıdâ alamadığı için beslenemez ve işte öyle ÜŞÜR!.. Onun için büyüdüğünde de "altı metre, dokuz metre, on iki metre boyunda bir azman olup, hayâtının her bir katmanında kendisine verilmeyenlerin hesâbını sormaya düşler! Bu bir hak aramadır, hakkın yerini bulmasıdır.

BEŞİK NAZLI NAZLI SALLANIR...

Yine Müslüman-Türk örfünde çocuk ayaklanıncaya kadar beşikte büyütülür. Ninnilerle, ilâhilerle beşikte uyutulur.

Çünkü beşik ana rahmindeki yatağın benzeridir. Yumuşacıktır. Su içinde nazlı nazlı sallanır gibidir. Onun için beşik bebeğin kopup geldiği âlemle dünyadaki yeni şartların uyuşmasını sağlayan ideal bir vâsıtaadır. Modern çocuk bakımı, millî irfânın yarattığı bu güzelim âleti daha nice güzelliklerimizle berâber kaldırıp attı, yerine çocuk karyolasını koydu. Evet yumuşaklığına karyola da yumuşak ama nazlı nazlı sallanmıyor ve o tempoya uygun ninnisi, ilâhisi de yok. Ne yazık!..

NİNNİ, TATLI YORGUNLUKLARIN, HUZUR DOLU ÖZ- LEMLERİN BESTESİDİR.

Çocuk beşikte ninni ile, ilâhiler ile uyurdu. O ninniler ve ilâhiler ki çocuk rûhunun yapı taşlarını teşkil ederlerdi:

Dandini dandini dasdana

Danalar girmiş bostana

Kov bostancı danayı

Yemesin lahanayı...

Duru, berrak ama yorgun, ama şefkat dolu bir sesle beşiğin sallanma temposuna uyularak söylenen bu sözler bebeğin uyku merkezine doğru yola çıktığında ara yerde acaba onun his dokusunu da inşâ etmediğini iddiâ edebilir miyiz? "Yemesin lahanayı" sözlerinin kelime mânâlarıyla değil ama ses titreşimleri olarak insanın fitratında var olan "kötülükten sakınma" hissini uyandırmadığını söyleyebilir misiniz? Ya da:

Uyusun da büyüün ninni,

Büyüsün de paşa olsun oğlum ninni.

(Yahut) *Gelin olsun benim kızım ninni.*

deyişindeki analık özelemlerinin yine ses titreşimleri yolu ile çocuğun ruh yapısında birer temel taşı olmadığını savunabilir misiniz?

Bugün kaç anne çocuğunu ninnilerle uyutuyor? Daha doğrusu kaç anne kaç tâne ninni bilir?

Ben yine de sorayım: Kreşlerin veyâ çocuk bakımevlerinin böylesine şefkat dolu sıcacık birer ortam oluşturduğuna kesin inanır mısınız?.. Efendim?....

*

* *

NİNNİLERİN DEVAMI MASALLARDIR....

Çocuk büyür. Artık masal çağı başlamıştır. Masallar, örfün, an'ane-nin îmânın anasütü hâline gelmiş şekilleridir. Onun için her toplum kendi çocuğuna kendi masallarını anlatmalıdır. Yahyâ Kemal, Paris'te, buhranlı dönemlerinde: "Hiç münâsebeti yokken annemden dinlediğim ilâhiler ile lalamdan dinlediğim Battal Gazi destânını, masalları hatırlar bir nostalji içine girerdim." der. Bir mânâda sonraki Yahyâ Kemal'in doğması o masallar sâyesinde olmuştur.

– Masal ve destanların çocuk eğitimindeki rolü ayrı bir inceleme konusu olmalıdır. Bu sebeple burada o konuya girmiyorum.

Ama yine de sormak istiyorum:

Bugünün anaokullarının, çocuk bakımevlerinin ve televizyondaki çocuk saatlerinin yarının Yahyâ Kemallerini yabancı ideolojilerin anaforundan kurtaracak bir millî şahsiyet depolama vazîfelerini doğru olarak gerçekleştirdiklerini söyleyebilir misiniz? Efendim?... Duyamıyorum!..

SONUÇ:

O halde boyları değilse bile akılları altı metre, dokuz metre, on iki metreye çıkan bu KİNG-KONGların bugün geçmişlerini sorgularken önceden önce anne ve babalarının yakalarına yapışmalarını haksız bulmak mümkün değil!

Toplum da fertlerin anne ve babası sayıldığına göre herbirerimiz bu sorgulanmadan payımızı alacağız demektir.

Ben derim ki:

SEVGİLİ KİNG-KONGlar!

Bugünün küçükleri yarının büyükleridir.

Hesap soranlardan da gün gelir hesap sorarlar.

Onun için,

Sizden öncekilerin yakalarına yapışın ve yaptıklarının hesâbını sorun. Versinler, Veremezlerse cezâlansınlar. Müstahaktırlar.

Amma....

Sizler de bir yandan çâreler düşünün.

Çâreler arayın.

Ve bulun.

Sizin de GÖZLERİ YAŞLI ÇOCUKLARINIZ olmaması için.

Sizin de puslu, çiseltili kış sabahlarında sisler arasında yavaş yavaş kaybolan annesinin arkasından yaşlı gözlerle bakan mâsum yavrularınız olmaması için neler yapmanız gerektiğini, neler yapabileceğinizi bir iyice düşünün. Çâreler bulun.

Buna mahkûmsunuz.

Benden söylemesi.

Sonra çok geç olabilir.....

NOT: Okuyucunun yazarını seçme hakkı olduğu gibi, yazarın da okuyucusunu seçme hakkı olsaydı, bu yazımın sadece ÜNİVERSİTE MEZUNU ANNELER tarafından okunmasını arzu ederdim.

Anna ne çâre!....

Kemâl Y. AREN

Bunun böyle olduğuna en güzel delillerden biri, yakın zamanlara kadar dilimizde "Felç" mânâsında kullanılan "Selâmümkavlen" söyleyişidir.

Acaba Türk halkı, hangi münâsebetle Felç gibi bir hastalığı, Yâsin Sûresi'ndeki Selâmümkavlen min rabbîn-rahîm¹ "(cennet ehline) Çok merhametli Rab katından bir de selâm vardır" âyet-i kerîmesinin kısaltılmış şekli olan bu söyleyişle isimlendirmişti? İsimlendirmişti, zîra ecdâdımız, her an Allah'la berâber olduğunu bilmenin sağladığı huzurla cennet ehline yakışır bir îman hayatı yaşıyordu. İşte, tevhîd inancından ve katıksız bir Allah sevgisinden doğan bu üstün yaşayış tarzı sâyesindedir ki onlar; ölüm, hastalık, sağlık, kazanç, kayıp v.b. herşeyin Cenab-ı Hak'dan olduğunu idrak etme seviyesine yükselerek "**olanda hayır vardır**" demişler ve Felç gibi bir hastalığı da "**Allah'ın selâmı**" olarak kabul etmişlerdi.

Bu, aslâ körü körüne bir tevekkül ve teslîmiyet değildir. Şâyet öyle olsaydı, böylesine inanan ve inandıkları gibi yaşayan atalarımız; ilmî, iktisâdî, ictimai, sınaî her sâhada akıl ve irâde-i cüz'îyyelerini ilâhî-insânî prensipler dâhilinde sonuna kadar kullanıp dünyâya parmak ısırtacak keşif, îcad ve hamlelerin sâhibi olabilirler miydi!

Oldular, zîra onlar, akıl ve irâdelerini de kendilerine bahşedenin Allah olduğunu idrak edecek kadar şuurlu idiler. Bu sebeple de "ben" demeden bencilleşmeden îlâ-yı kelimetullâhı gâye edinip, ayak bastıkları her yerde, insanca yaşayışın en güzel örneklerini verdiler.

Geçen geçmiştir, geriye dönmek imkânsız. Geçmişle sâdece övünerek zaman kaybetmek de elbette ki faydasız. Peki ama, Müslüman-Türk'ün yüz akı olan devirlerdeki îman hayatına esas olan temel prensipleri, bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda terkip edip, yeniden dostta düşmana örnek bir insanî yaşayışa ulaşamaz mıyız? Ulaşmamız gerektiğini pek çoğumuz biliyoruz. Fakat ne çâre ki bilmekle yetiniyoruz.

1 Yâsin: 58

MİLLÎ KÜLTÜR POLİTİKAMIZ KONUSUNDA TESBİT VE GÖRÜŞLER*

İsmet BİNARK

Bâzı toplumlar vardır ki, müstakil millet olarak târîh sahnesine çıkışlarını siyâsî hâdiselere borçludurlar. Bunlar varlıklarını koruyabilmek maksadıyla, kendileri için bir mâzî, âdetâ bir millî târîh îcat etmeye mecbur kalmışlardır. Zîra, bir toplumun fertleri arasındaki mânevî birliği sağlayan en kuvvetli temel, müşterek târîh şuûrudur.

Bâzı milletler de vardır ki, doğrudan doğruya, asırlar boyunca husûsiyetlerini kaybetmeksizin devam edegelen millî kültürlerinin mahsulleridirler. Bu milletler, esâsen şuur ve ruh birliğine sâhip olduklarından, bunlar ne târîh uydurmaya, ne de kendilerine destek olmak üzere bir kültür aramaya muhtaçtırlar.

İşte yüce Türk milleti de, bu ikinci zümreye mensuptur. Türk kültürünün, çeşitli milletlerin kültürleri arasında müstesnâ bir yeri ve şahsiyeti vardır. Bu kültür geçmişin derinliklerinde, Türk milletinin târîh sahnesine çıkışı ile başlar. Binlerce yıl Türklüğün ekmeği, katığı gibi onu doyurur, besler. Millet olarak ayakta tutar. Asırlar boyu nesilden nesile akar. Kendi kabuğu ve derinliği içinde olgunlaşır ve kaynaşırken, kendine has maddî ve mânevî değerlerini de bir bütün içinde korumaya çalışır.

Bir milletin büyüklüğü politik sınırlarıyla birlikte ve onun da üstün-

* Bu makâle, III. YAYIN KONGRESİ VE TELİF HAKLARI KURULTAYI'nda 11-13 Haziran 1991 tarihinde İstanbul'da "Millî Kültür ve Yayıncılık Sorunları" Komitesi'ne sunulan tebliğin metnidir.

Bunun böyle olduğuna en güzel delillerden biri, yakın zamanlara kadar dilimizde "Felç" mânâsında kullanılan "Selâmümkavlen" söyleyişidir.

Acaba Türk halkı, hangi münâsebetle Felç gibi bir hastalığı, Yâsin Sûresi'ndeki Selâmümkavlen min rabbîn-rahîm¹ "(cennet ehline) Çok merhametli Rab katından bir de selâm vardır" âyet-i kerîmesinin kısaltılmış şekli olan bu söyleyişle isimlendirmişti? İsimlendirmişti, zîra ecdâdımız, her an Allah'la berâber olduğunu bilmenin sağladığı huzurla cennet ehline yakışır bir îman hayatı yaşıyordu. İşte, tevhit inancından ve katıksız bir Allah sevgisinden doğan bu üstün yaşayış tarzı sâyesindedir ki onlar; ölüm, hastalık, sağlık, kazanç, kayıp v.b. herşeyin Cenab-ı Hak'dan olduğunu idrak etme seviyesine yükselerek "olanda hayır vardır" demişler ve Felç gibi bir hastalığı da "Allah'ın selâmı" olarak kabul etmişlerdi.

Bu, aslâ körü körüne bir tevekkül ve teslimiyet değildir. Şâyet öyle olsaydı, böylesine inanan ve inandıkları gibi yaşayan atalarımız; ilmî, iktisâdî, ictimai, sınaî her sâhada akıl ve irâde-i cüz'îyyelerini ilâhî-insânî prensipler dâhilinde sonuna kadar kullanıp dünyâya parmak ısırtacak keşif, îcad ve hamlelerin sâhibi olabilirler miydi!

Oldular, zîra onlar, akıl ve irâdelerini de kendilerine bahşedenin Allah olduğunu idrak edecek kadar şuurlu idiler. Bu sebeple de "ben" demeden bencilleşmeden îlâ-yı kelimetullâhı gâye edinip, ayak bastıkları her yerde, insanca yaşayışın en güzel örneklerini verdiler.

Geçen geçmiştir, geriye dönmek imkânsız. Geçmişle sâdece övünerek zaman kaybetmek de elbette ki faydasız. Peki ama, Müslüman-Türk'ün yüz akı olan devirlerdeki îman hayatına esas olan temel prensipleri, bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda terkip edip, yeniden dostta düşmana örnek bir insanî yaşayışa ulaşamaz mıyız? Ulaşmamız gerektiğini pek çoğumuz biliyoruz. Fakat ne çâre ki bilmekle yetiniyoruz.

1 Yâsin: 58

MİLLÎ KÜLTÜR POLİTİKAMIZ KONUSUNDA TESBİT VE GÖRÜŞLER*

İsmet BİNARK

Bâzı toplumlar vardır ki, müstakil millet olarak târîh sahnesine çıkışlarını siyâsî hâdiselere borçludurlar. Bunlar varlıklarını koruyabilmek maksadıyla, kendileri için bir mâzî, âdetâ bir millî târîh îcat etmeye mecbur kalmışlardır. Zîra, bir toplumun fertleri arasındaki mânevî birliği sağlayan en kuvvetli temel, müşterek târîh şuûrudur.

Bâzı milletler de vardır ki, doğrudan doğruya, asırlar boyunca husûsiyetlerini kaybetmeksizin devam edegelen millî kültürlerinin mahsulleridirler. Bu milletler, esâsen şuur ve ruh birliğine sâhip olduklarından, bunlar ne târîh uydurmaya, ne de kendilerine destek olmak üzere bir kültür aramaya muhtaçtırlar.

İşte yüce Türk milleti de, bu ikinci zümreye mensuptur. Türk kültürünün, çeşitli milletlerin kültürleri arasında müstesnâ bir yeri ve şahsiyeti vardır. Bu kültür geçmişin derinliklerinde, Türk milletinin târîh sahnesine çıkışı ile başlar. Binlerce yıl Türklüğün ekmeği, katığı gibi onu doyurur, besler. Millet olarak ayakta tutar. Asırlar boyu nesilden nesile akar. Kendi kabuğu ve derinliği içinde olgunlaşır ve kaynaşırken, kendine has maddî ve mânevî değerlerini de bir bütün içinde korumaya çalışır.

Bir milletin büyüklüğü politik sınırlarıyla birlikte ve onun da üstün-

* Bu makâle, III. YAYIN KONGRESİ VE TELİF HAKLARI KURULTAYI'nda 11-13 Haziran 1991 tarihinde İstanbul'da "Millî Kültür ve Yayıncılık Sorunları" Komitesi'ne sunulan tebliğin metnidir.

de, kültür varlıkları, kültür zenginlikleri, millî birlik ve bütünlüğü ile ölçülür. Kendi millî varlığına ve öz kültürüne sâhip çıkmayan milletler yaşayamazlar. Bir milletin millî kültürü o milletin millî şahsiyetidir.

*

Ancak, Türk milletinin bünyesine gıdâ ve şifâ olan millî kültüre, şuûra bağlılık duygusu uzun zamandır sistemli olarak, yenilik adına ortaya atılan bir takım iddîâlarla bulandırılmak istenmiştir. Yakın târhimiz kendi kültürümüzden kopuşun hikâyesidir.

Türkiye'de batılılaşma hareketleri sonunda, **münevver** dediğimiz, eğitim sistemimizin yetiştirdiği standart okumuş tabaka Türk kültürüne büyük ölçüde yabancı kalmıştır. Târih içinde gelişen Türk millî kültürünü daha çok halk kitleleri muhâfaza etmiştir.

Türkiye'nin millî kültür dâvâsı bugün sâdece bir **akademik spekülasyon** mevzûu değil, aynı zamanda bir **millî politika** meselesidir.

Bugün Türkiye'de **halk** ve **münevver** derken, iki ayrı hayat tarzı ve iki ayrı kıymet sistemini temsil eden iki sosyo-kültürel grup kastedilmektedir. Bu iki grup arasındaki ayırıcı kriter, temel kültür kıymetleri bakımından mevcut olan farklılıktır.

Millî kültürdeki farklılaşmalar bakımından toplumları birbirinden ayıran asıl husûsiyet, münevver ve halk kültürleri arasındaki farkın bâzı toplumlarda bir **derece farkı**, bâzılarında ise **mâhiyet farkı** hâline gelmiş olmasıdır.

Genellikle zihniyet farkı dediğimiz şey, bu ikinci tip farklılıktır. Halk ve münevver kültürlerinin mütecânis bir millî kültür bütünü içinde kaynaşması bu türlü farkların kaldırılması demek olacaktır.

Ülkemizde sosyal ve ekonomik gelişmenin hızlanması neticesinde, halk içinden çıkan insanların meslekî ve idârî üst kademelere katılma oranı daha çok artmıştır. Buna rağmen, Türkiye'de münevver ile halkın ortak bir kültür potası içinde kaynaşma imkânları gitgide azalmış ve neticede aynı coğrafya içinde yan yana yaşayan ayrı sosyal ve kültürel gruplar meydana gelmiştir. Türkiye'de bu ayrılık, her sâhada kendini hissettirecek kadar kuvvetli bir sosyal gerçeği aksettirmektedir.

Hakîkatte **münevver kültürü** ile **halk kültürü** arasındaki farklılıklar, **siyâsî bütünlüğü** de sarsacak **mâhiyettedir**.

Türkiye bugün kamplara bölünmüş haldedir. Bu bölünmenin teme-

linde kültür ayrılıkları vardır. Birleşme de yine kültür yoluyla sağlanabilecektir.

*

Milletleri yaşatan, yükselten sihirli kuvvet, o milletleri ayakta tutan ve yücelten millî ve mânevî değerler manzumesinin bir arada ve aynı potada karışıp kaynaşmasından doğar. Bunlardan yoksun ve habersiz toplumların, millî ve mânevî bütünlüklerini devam ettirmeleri mümkün değildir.

Yakın târihimizde milletimiz bâzı mihraklarca, millî şuur ve millî kültüründen ve köklü târihinden koparılarak âvâre bir türedi hâline sokulmak istenmiştir.

İkinci Dünyâ Savaşı sırasında, memleketin her bakımdan ağır şartlar içinde bulunduğu dönemi kendileri için elverişli bir fırsat olarak gören hümanizm taraftarları, aslında antik çağ kültürünü yaymaktan ibâret olan ve yalnızca Avrupalı milletleri ilgilendiren bu cereyânı propaganda etmek hatâsına düşmüşlerdir. Bu cereyan, Türk kültürü sevgisini ve bağını zayıflatmak sûretiyle, telâffisi müşkül bir tahribâta yol açmıştır. Bunun neticesi olarak da, Türk kültür hayatında büyük bir boşluk husûle gelmiş ve bu boşluk, başka fikir cereyanları tarafından sür'atle doldurulmuştur.

İşte bugün, târih, edebiyat, dil, san'at, fikir ve benzeri gibi, bizi biz yapan kıymet hükümleri, millî kültür unsurları ve değerleri sâhasında içinden çıkamadığımız kargaşa ve atlatamadığımız buhrânın sebepleri arasında bunlar vardır. Bu çok taraflı cereyanlar, Batı'dan ve Kuzey'den olmak üzere iki kaynaktan beslenmişlerdir. Her iki kaynak da insâniyetçilik gâyesi güttüklerini iddiâ etmekle berâber, tarafların bu tâbire verdikleri karşılık aynı değildir. Kuzey'in, ondan beynelmilelciliği kastetmesine karşılık, Batı hürriyet ve demokrasi prensibine uygun anlam çıkarmaktadır. Anlamları farklı olan bu cereyanların tesirleri ise birbirine çok yakındır.

Avrupa, esâsen Batı'ya yönelme karârında olan Türk kamu oyunu kolayca kendi kültür nüfûzuna alabilmek için antik çağ unsurları gölgesinde, siyasî emellerine doğru çekmeye çalışırken; Kuzey, millî olan her şeyi reddeden kozmopolitik telkinlerini uzun süreden beri devam ettirmektedir.

Batı, Türk içtimâî bünyesini sarsıntıya götürecek olan kendi örf, âdet,

gelenek ve kültür unsurlarını değişik yollarla yayarken; Kuzey, ana politikasına uygun olarak içtimâî yapımızı çökertecek her türlü çâyere başvurmuştur.

Batı kendi medeniyetinin üç unsurundan biri olan **Hıristiyanlığı** Türk yurdunda propaganda etmekte pervasız davranırken; Kuzey kendine rehber edindiği **dinsizlik** felsefesinin icâbı, İslâm'ı tezyif etmeye çalışmıştır.

Millî kültür barajının eksikliğinden dolayı, mukâvemet imkânından mahrum kalan toplumumuz, yabancı fikir cereyanlarının mücâdele sâhası hâline gelmiş ve bu fikirleri temsil eden milletlerin ekonomik ve siyâsî nüfuz rekâbetlerine sahne olmuştur.

Kanaatimizce, bunun sebeplerini bir millî eğitim ve kültür politikamızın olmayışında aramak icap edecektir.

Türkiye bugünlere eksik, ters ve yanlış bir eğitim ve kültür politikası yüzünden gelmiştir. Kurtuluşun tek çâresinin yine eğitim olduğu; ancak millî bir eğitim ve kültür politikasına sâhip olunmakla mümkün olabileceği hakikati gözden uzak tutulmamalıdır.

Milletlerin sâhip oldukları **millî eğitim ve kültür politikaları**, onların milletçe **ne olmak istediklerini** gösterir. Bu itibarla esas mesele, millî eğitim ve kültür politikamızı, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal sâhalarındaki kalkınma ve yükselmesinin bir vâsıtası hâline getirmektir. Millî eğitim ve kültür politikamızın sağlam, müspet ve yeterli olması millî bekâmımızın devâmı için şarttır. Zîra, târihî tecrübeler göstermiştir ki, milletler millî eğitim ve kültürlerine verdikleri değer ölçüsünde yükselir ve geleceğe güvenle bakabilirler. Memleketin geleceğini ele alacak genç nesilleri toplum menfaatleri yönünde yetiştirmek ancak bu yolla mümkün olabileceği için, milletler millî eğitimlerini sağlam temellere oturtmak düşüncesini her şeyin başında tutarlar. Çünkü bilirler ki, toplum hayatının çeşitli sâhalarında vazife alacak olanlar, mutlak sûrette millî eğitim çarkından geçmek sûretiyle şahsiyetini, benliğini ve nihâyet millet bütünlüğü içinde kendine düşecek vazîfeyi îfâ kabiliyetini kazanacak, eğitim ve öğretim yolu ile elde edeceği bilgi ve beceriler sayesinde memlekete ve millete yararlı olabileceklerdir.

*

Binlerce yıllık Türk târihinin kaydetmediği bir küçüklük duygusu,

bir kendinden kopma, vurdumduymazlık ve kendi kültür değerlerinden başkasına hayran olma duygusu bugün benliğimizi sarmış bulunmaktadır.

Bu şüphesiz bir mânevî buhrandır. Bu, îman kaybının açtığı bir ge-diktir. Bu milletin, İlâ-yı Kelimetullah'ı hayat gâyesi bilmiş bir vecd ve îman anlayışı vardı. Bu yok olmuştur! Asırlarca Türk rûhunu, Türklüğü yoğuran, onu şekillendiren bu sırlı tılsım yok olunca, kendisine bağlı bütün değerleri, kıymet hükümlerini de berâberinde sürükleyip götürmüştür.

Türk'ün îmânına ve târihî an'anesine aykırı olarak, insan başıboş bırakılmıştır. Devam ve bekâ gücü taşıyan Türk insanı, gâfil ve başıbozuk bir eğitim çarkının dişleri arasında unufak edilmiştir.

Bizim kaybettiğimiz, kimilerince küçük ve hor görülen îman hayatımızdır... Millî düşünce üslûbumuzdur... Millî kültürümüzdür... Millî ve dînî tefekkürümüzdür!

Gönül körlükleri, idrâk sağırlıkları, bayağılıklar ve basitlikler nefsin ruh mertebesine yükselememesindendir. İşte bizim yanlışımız, bu kültür malzemesini ihmal etmemizdir. Kendi insanımızı ve kültür dünyâmızı düşünseydik, insanımızı öz yurdunda yabancı kılmazdık.

Cemiyet saflarında görülen ahlâk, îman, irfan, görgü ve an'ane eksikliği ya da yokluğu, attığımız hesapsız adımların çok acı neticeleridir.

An'anesinin, âdetlerinin, iftiharlarının, dilinin, dîninin, târihinin ve topyekûn geçmişinin değerlerine yaslanmaktan mahrum bırakılmış kitlelerin beşerî ve hayvânî temâyülllerini durduracak hiç bir engel tasavvur edilemez. **Şu halde, şimdi ne yapmalıyız suâlinin cevâbı, millî îmânı uyandırmak sûretiyle aç ve muhtaç kalmış cemiyeti mânevî nafaka ile beslemek ve başkalarına avuç açmaktan kurtarmak olmalıdır.**

Mesele, insanımızı kendi kutlu yapısı içinde ele almak ve öncelikle kendi kendisine saygı duymasını sağlamaktır. Bu işin özü de kültürdür. Millî kültürün sihirli ve yapıcı gücünü tanımadan, güçlü ve güvenilir insan şahsiyetine erişmek mümkün değildir.

Târihimiz, mefâhirimiz, mukaddeslerimiz, bizi biz yapan değer hükümlerimiz, bu azîz ve mübârek vatan coğrafyasının bereketli kültürü, bize insan olmanın hikmetlerini, ölçülerini cömertçe sunmaktadır.

Millî kültürünün şuuruna ermiş, dünyâ ve âhirette haysiyetli olmanın sırrını, insan olarak yaratılmanın şükrünü ödemek olarak anlamış; millî târihinin, millî mukaddeslerinin ve millî düşünce sisteminin ve hayat tar-

zının kendisini hiç bir ideolojiye muhtaç etmeyecek zenginlikte olduğunu müdrik kitleler elindeki Türkiye'nin geleceği aydınlıktır.

*

Millî kültür politikamız ne olmalıdır; millî kültürümüzün korunması ve yaşatılarak toplum hayatına aktarılması konusunda alınacak tedbirler, çalışma sâhalarının tesbiti ve bunlar içinde yayın politikası ile ilgili görüşlerimizi şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Türk kültür ve fikriyatını yapıcı ve şuurlu bir anlayışa sâhip kılmak için, **mâzî ile barışmak** en kestürme ve tek çıkar yoldur.

2. Asırlar boyu bu vatan coğrafyasının yoğurup vücûda getirdiği **millî bünyemizin ve îman dünyamızın mahsûlü olan değerleri bilmemiz ve onlarla hayat bulmamız**, bekâ ve devâmımızın birinci şartıdır.

3. Müslüman Türklüğün sınır bekçileri olan dilimizi, dînimizi, târihimizi, san'atımızı, kültürümüzü ve her sâhadaki millî ve dînî değerlerimizi, topyekûn bir millî şuur potasında yoğuran bir **felsefeyi** rehber edinmemiz kurtuluşumuzun müjdesidir.

4. Millet varlığını ayakta tutan ve millî bütünlüğü temin eden bir unsur da **ana dildir**. Dil, toplumların millî şuuru, millî hâfızasıdır. Onun için, millet bütünlüğü üzerine titreyenler, millî dil üzerine de titrerler. Bu itibarla, Türk dilinin kendi kâidelerine uygun, ilmî ve tabîî yollarla gelişmesi ve zenginleşmesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde, budanmış Türkçe ile mâzîsini, târihini, edebiyatını, mefâhirini bilen kitleler yetiştirilmesi mümkün değildir.

5. Millî tarih ve kültür hazinelerimiz olan ata yâdigârı **eski eserlerimiz** meydana çıkarılmalı, korunmalı ve tanıtılmalıdır. Taşınabilir eski eserlerimizi ve etnografya malzemesini içine alan ve değerlendiren târih ve san'at müzeleri açılmalı, açılanlar modern müzeciliğin îcaplarına uygun olarak geliştirilmelidir.

6. **Güzel san'atların** her dalında kokusu, rengi ve havasıyla bizim olan değerlerimizi, örf ve âdetlerimizi dile getiren, millî zevklerimizi okşayan yeni eserlerin ortaya çıkışını teşvik edici tedbirler alınmalıdır.

7. **Sahne san'atlarının**, bilhassa tiyatronun eğitici yönünü dikkate alarak, yurdun her köşesine yayılması sağlanmalıdır. Operada millî eserlerin ortaya konmasına çalışılmalı; bale, Türk balesi olarak geliştirilmelidir.

8. **Klasik Türk müziği**, Türk halk müziği ve halk oyunlarımız diri tutulmalı; bu konuda geliştirici tedbirler alınmalıdır.

9. **Türk folkloru** bütünüyle araştırılmalı, derlenmeli, folklor malzemesi neşredilmeli, tanıtılmalı ve sergilenmelidir. Folklor malzemesi radyo, televizyon, sinema, tiyatro, opera ve balede kullanılmalı; bu arada zengin bir folklor arşivi kurulmalıdır.

10. Elisheri, halıcılık, yazmacılık, çinicilik, bakırcılık ve benzeri gibi daha çok el emeğine dayanan, kendine has hüner isteyen an'anevi Türk el san'atlarının öğretilmesi, geliştirilmesi, tanıtılması ve bu san'atların turizmde ve ekonomik hayatta payı bulunacak şekilde değerlendirilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

11. **Sinemayı** bugünkü başıboşluğundan, millî ve manevî değerleri zedeleyici tahripkâr durumundan kurtararak, ona millî bir hüviyet kazandırılmalıdır.

12. **Kütüphâne** ve okuma odaları, memleket sathında en uzak kasaba ve köylere kadar götürülmeli; bununla ilgili olarak gerekli kütüphâne materyali ve kütüphâneci kadroları sağlanmalıdır. Bu arada **eski kitapçılık sanatlarımız** canlandırılmalıdır.

13. **Millî Kütüphâne** ve **Devlet Arşivi** kânunlarla belirlenmiş görev ve fonksiyonlarına kavuşturulmalı; Türk milletinin târihî mâcerasını ortaya koyabilmek için kütüphâne ve arşivlerde bulunan otantik değerdeki matbu ve yazma kitaplarla, arşiv belgelerinin **yayınlanması** sağlanmalıdır.

14. **Yurt dışındaki soydaşlarımızın** millî kültürlerinden kopmamları için, çoğunlukta oldukları yerlerde **kültür merkezleri** açılmalı, ana vatanla maddî ve manevî bağlarının devâmını sağlamak üzere gereken tedbirler alınmalı, açılacak **Türk okulları** ile yurt dışındaki çocuklarımızın eğitimleri temin edilmelidir.

15. **Türk kültürünün temel eseri hüviyetindeki kaynak eserler**, herkesin anlayabileceği bir dille sâdeleştirilerek yayımlanmalı; bir millî kültür yayın serisi hazırlanmalıdır.

Kaynak eserler konusunda mükerrer zahmetlere düşmemek için, şimdiye kadar neşredilen temel eserlerin bir envanterinin çıkarılması gerekmektedir. Bu yola gidilmediği için, bâzı eserler gerçekte ikinci defâ neşredilirken ilk defâ neşredildikleri kanaati uyanmaktadır.

Aslı kaynaklara dönülmesi, kültür târihimizde yeni dikkat sâhalarının ortaya çıkmasına da yol açacaktır.

16. **Türk kültür eserleri yabancı dillere çevrilerek, yabancı ülkelerde de tanıtılmalıdır.**

17. Şiir, roman, tiyatro ve diğer edebî sâhalarda özendirici tedbirler alınarak, millî edebiyâtın zenginleşmesi ve aynı zamanda Türk edebiyâtının her türünde bir **yazarlar kadrosunun teşekkülü** sağlanmalıdır.

18. **Türk milletinin târihî seyrini, sosyal ve kültürel yapısını konu edinen ilmî araştırmalar yayımlanmalı; gerekirse yabancı dillere de çevrilmelidir.**

19. Yabancı sanat ve fikir adamlarının **Türkiye ile ilgili kitapları**, bu arada **İslâm, Doğu ve Batı kültürlerinin temel eserleri** Türkçe'ye çevrilmelidir. Ancak güzel Türkçemizin bozulmasına meydan verilmemesi için çeviri yapanlara ciddi ilmî ve edebî bir denetim getirilmelidir.

20. **Yetişkinler, gençler ve çocuklar için** ucuz, okuma zevkini geliştirecek, millî, çağdaş ve klasikleşmiş kültür değerlerini yansıtacak ve bu değerleri geliştirerek yaygınlaştıracak kaliteli baskılı kitaplar ve dergiler yayımlanmalı ve geniş çapta dağıtımı sağlanmalıdır.

Bu yayınlar millî kültür değerlerini işlerken, bir yandan da objektif ilmin mahsûlü olan bilgileri ve fikirleri yansıtmalı; böylece kamu oyunun konular ve meseleler üzerinde kendi hüküm ve kanaatini ortaya koymasına imkân hazırlamalıdır.

21. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, **çocuk yayınlarında** genellikle yabancı kültürlerin baskısını sürdürdüğü, bunun karşısında tehlike ve mahzurları önleyici bir yayın politikasının da çok zayıf kaldığı bilinmeli; bu konuda Kültür ve Millî Eğitim Bakanlıkları konuya öncelikle ve gereken ciddiyetle eğilmelidirler. Ayrıca, özel yayınevi ve kuruluşların çocuk ve gençlik yayınlarında millî kültüre ağırlık verecek şekilde özendirilmeleri konularında gerekli tedbirler alınmalıdır.

22. Kültür faaliyetlerinin memleketimizde yayılması ve yaşatılması için, kültür değeri olan yayınların, el sanatlarının, filmlerin ve benzeri sergilerin belirli merkezlerin yanı sıra, gezici olarak geniş çevrelere duyurulması sağlanmalıdır.

23. Kültürün, devletin aslı ana görevlerinden en önemlisi ve vazge-

çilmezi olduğu gerçeğinden hareketle, millî ve ahlâkî sorumluluk duygusu içinde hareket edilerek, bu konu günlük politika ve tartışmaların dışında tutulmalı; millî kültür hizmetleri bir devlet politikası olarak ele alınmalıdır.

Millî kültür faaliyetlerini yürütecek, kültür sâhasındaki kalkınmayı plânlı bir şekilde organize edecek olan Kültür Bakanlığı da buna göre teşkilâtlanmalıdır.

Netice olarak şunu ifade edebiliriz. Millet ve kültür mefhumları bir bütün teşkil ederler. Kültürü millet bünyesi dışında düşünmeye imkân yoktur. Kültürsüz millet olamayacağı gibi, milletsiz ve millî olmayan mücerret bir kültür de düşünülemez.

Dışa açılan, Ortak Pazar'a girme hazırlığı içerisinde bulunan ve çağdaş dünyayı şekillendiren ekonomik, sosyal, teknolojik ve kültürel şartlara uymaya çalışan Türkiye'nin, millî kültürünün özünü teşkil eden değerlere sâhip çıkması, varolmamızın, ayakta kalmamızın, millet olarak varlığımızı korumanın temel şartıdır.

Bibliyografya

- İsmet Binark: *Millî Eğitim ve Kültür Politikamız*. Önasya, 32 (1968), 10. s.
- İsmet Binark: *Eğitim ve Kültür Politikamızda Kitap ve Kütüphanenin Yeri*. Türk Ev Kadınları Derneği Seri Konferanslar / XIII.-XVI, (1969), 94-115. ss.
- İsmet Binark: *Millî Eğitim Meselelerimiz ve Türkiye'de Gençlik Buhranı*. Önasya, 46 (1969), 14. s.
- İsmet Binark: *Millî Eğitim ve Kültür Politikamız Üzerine Düşünceler*. Ankara Aydınlar Ocağı Bülteni, 3-4 (1987), 6-8. ss.
- Erol Güngör: *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. İstanbul, 1976.
- Erol Güngör: *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul, 1984.
- Sâmîha Ayverdi: *Millî Kültür Meseleleri ve Maârif Dâvâmız*. İstanbul, 1976.
- İbrahim Kafesoğlu: *Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri*. Ankara, 1966.
- Âmiran Kurtkan: *Türk Milletinin Mânevî Değerleri*. İstanbul, 1984.

TÜRKİYE'DEKİ PARLEMENTO, DEMOKRASİ VE BASIN HAKKINDA

Sait BAŞER

Târihçilerin bir prensibi vardır. Onlar; "her olay ve oluşum kendi devrinde, o devrin şartları içinde değerlendirilir; kıyas yapılacaksa mukāyese unsurlarının eşit şartlarda bulunmaları ve zamandaş olmaları kâidesi aranır" diye düşünürler¹.

Bizim Cumhûriyet dönemimizin ilk yılları, millet üzerinde son derece yaygın ve derin tesirleri olan temel tercihleri bakımından ciddi bir krizin konusu olmamıştır. Yapılan değerlendirmelerdeki ölçüler, yabancı şablonlardır. Hiç kimse aradan yetmiş sene gibi gāyet uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen, bugün bile tartışmalardan sıyrımadığımız bu tercihlerin demokratik yollardan halka benimsetildiğini iddiâ edemez². Bu tercihler devletin resmî tercihleridir ve devlet âdetâ ideolojik denebilecek yaklaşımlarla, kânun ve inzibat kuvvetiyle halka yeni bir kültür, yeni bir form kazandırmak gayretine girmiştir³. Bugün, resmî politikaların başlangıçtaki doğruluğunu, günümüzün moda değer yargılarını geçmişe teşmil

1- Ord. Prof. Dr. A. Zeki Velidi Togan, Tarihî Usûl, İstanbul 1981, (3. baskı), s.10, 107 vd.

2- Mete Tunçay, T.C.'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931), İstanbul 1989 (2. baskı), s.84-85.

3- İstiklal Mahkemeleri'nin birtakım uygulamaları, bu konuda hayli örnek vermektedir. Geniş bilgi için bkz. İskilipli Atıf Hoca Nasıl İdam Edildi* (Yazar ve baskı yeri ile tarih kaydı bulunmuyor), Araştırma Yayınları, İstanbul; Mete Tunçay, a.g.e., s.154-158 ve dipnot nr.43.

ederek ispatlamak gayreti içinde olduğumuz âşikârdır⁴.

Türkiye'de aydınlar arasında görülen ürkeklığe rağmen, birtakım değerlendirmelerden çekinmenin doğru olmadığını düşünüyoruz.

Bizzat Mustafa Kemâl Paşa'nın bir inkılâp kânûnu görüşülürken, o kânûnun "meclisten nasıl olsa geçeceğini ama, bâzı kellelerin de gideceğini" söylediğini Nutuk'tan öğrenmek mümkündür⁵. Yâni tam anlamıyla tepeden inme, totaliter bir tutum ile yerleştirilmiş olan rejimin, halka da temsilcilerine de itbâr edilmeden kurulduğu halde, demokrasi fikrini getirdiğini söyleyebilmek müşkül dâvâdır. T.B.M.M., tâ baştan beri, sınırları belirlenmiş bir plâtfomda görev yapmıştır⁶. Rejimin karakteri, 1924 den beri T.B.M.M. dışında kararlaştırılmış, T.B.M.M.'ne arta kalan boşlukları doldurması işi ve işçiliği kalmıştır. 1924 anayasası dâhil⁷, rejimi belirleyen anayasalarımızın hiç birisi demokratik değildir. İdeolojik ön yargıların hâkim olduğu metinlerdir.

Halbuki demokrasilerde, rejimin temeli, halkın yaygın şekilde benimsediği kültürlere dayandırılmıştır⁸. Aksi halde alt yapısı zayıf kalacağı için rejimin geleceği sağlam olmamakta ve sık sık totalitarist yönetimlere baş vurulmaktadır. Önemli olan rejime, uygulanmakta olan siyâsî sisteme, halkın sâhip çıkmasının sağlanmasıdır⁹. Burada Cumhûriyet'in yanlış bir rejim olduğunu söylemiyoruz. Yapılan kültürel, sosyal ve siyâsî düzenlemelerin yer yer gâyet ciddi reaksiyonlarla karşılaştığı ve bu tepkilerin şiddetle bastırılması sebebiyle ortaya çıkan bu defâki pasif direnişin, ihmâli güç sosyal sıkıntılar yarattığını söylüyoruz¹⁰. Yetmiş seneden beri, aradan geçen birkaç kuşağın yapılmış olan inkılâp şartlarında yetiştikleri, yaratılan sunî kültür muhitleri dolayısıyla geçmiş kültürle bağlarının kopduğu ise ayrı bir gerçeğimizdir¹¹. Alfabe, dil, din, târih, hukuk gibi günlük hayâtın tamâmını kuşatan unsurlarda meydana getirilen kökten değişik-

4- Şerif Mardin, Din ve İdeoloji, İstanbul 1990 (4. baskı), s.107-108.

5- Resmî görüşün suçlamaları hakkında bkz. Prof. Dr. Ahmet Mumcu, Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, İstanbul 1983 (8. baskı), s. 136 vd.

6- O tarihlerde Türkiye'de demokrasiden bahsedilemeyeceği hakkında bkz. Şerif Mardin, Türkiye'de Toplum ve Siyaset, İstanbul 1991 (2. baskı), s.161.

7- Mete Tunçay, a.g.e., s.90.

8- Gencay Şaylan, Çağdaş Siyasal İsternler, Ankara 1981, s.106.

9- Alâeddin Şenel, Siyasal Düşünceler Tarihi, Ankara 1982, s.450-451.

10- Bu konuda geniş bir tahlil için bkz. Türk Münecverinin Müsterek Fikir ve İman Zemini, Haz. Sait Başer, İstanbul 1988.

11- Atılâ İlhan, Hangi Batı?, Ankara 1976 (2. baskı), s.88-89.

liklerin bir kısmı artık sancılı dönemlerini atlatmış sayılabilirler. Ancak bir yandan, resmî tercih olan Batı kültürüne fitrî yapının reaksiyonu¹², bir yandan sağlıksız senâyileşme ile şehirleşme ve tabiatıyla halkın resmî kültürü benimsemeyişi yanında anlayamayışı bir arada mütâlâa edilince, ortaya köksüz, özsüz bir arabesk kültür çıkmış oldu¹⁴.

Toplumsal reaksiyonu besleyen yönetim kopuklukları¹⁵, halkın büyük çoğunluğunu yaralayan siyâsî ihtilâller¹⁶, halkı devlete rakib gören zihniyetler¹⁷, aydın yabancılaşması, yoksulluk kültürü¹⁸, millî eğitimin başı boşluğu ve 1920'lerden beri devletin başına musallat olan marksist propaganda ve örgütlenmeler ise resmî politikaların da kendi içinde çelişkiler içinde kalması sonucunu doğurmuştur¹⁹.

Bizim ülkemizde de bütün dünyâda olduğu gibi, yazılı ve sözlü basın, siyâsî ağırlıklı olarak gelişmiştir²⁰. Devlet, yurt içindeki bütün basın organlarını, gâyet sıkı bir denetim altına almış, zaman zaman resmî tutumlara uymayan kalem sâhipleri, ağır mahkûmiyetlere uğratılmışlardır. Mehmet Âkif'ten Nâzım Hikmet'ten Nihal Atsız'a, Kemâl Tâhir'den Atillâ İlhan'dan Necip Fâzıl'a, Osman Yüksel'e kadar yer yer devletin ideolojisini benimsemedikleri gerekçesiyle, sêrbest düşünceli aydınlar susturulmuşlardır. Kapatılan, matbaa makinalarına el konulan basın organları ise, ayrı bir çalışma, araştırma konusu olacak kadar çoktur. Ara rejim dönemlerindeki geçici kapatma cezâları diğerk bir bahistir. Hal böyle olunca, bir yönüyle kamuoyunun düşünce ve taleplerine tercüman olurken; diğerk yönüyle de temel ölçülerde dürüstçe halkından yana olduğunu ıspatladığı için kitleleri yönlendirebilen, yâni kamuoyu yaratabilen güçte bir basına sâhip olamadık²¹. Basın yurdumuzda sürekli itibar kazanama-

12- Sâmîha Ayverdi, *Ne İdik Ne Olduk?*, İstanbul 1989.

13- Mete Tunçay, a.g.e., s.162: "...Başvekil, tutuklanan Kâzım Karabekir Paşa'yı serbest bıraktırıncâ, bu kere Ankara İstiklal Mahkemesi onu da tutuklatmaya kalkmış, ancak Reisicumhur'un araya girmesiyle, Başvekil Mahkeme'ce alınan önlemlere boyun eğerek kendini kurtarabilmiştir."

14- Sait Başer, *Resmî Tercihlerle Sosyal Gerçeklerimizin Çelişkisinden doğan Sonuç: ARABESK!*, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Nisan 1990.

15- Mete Tunçay, a.g.e.

16- Burada demokrasimizin 1960 ta başlayan kesintileri kastedilmektedir.

17- Prof. Dr. Ahmet Mumcu, a.g.e., s.105, 111.

18- Sabri F. Ülgener, *İktisadî Çözölmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*, İstanbul 1981 (2. baskı), s.204.

19- Sait Başer, *Bir Muhasbe Denemesi*, Türk Yurdu, VIII, sayı 3, Nisan 1987.

20- Mete Tunçay, a.g.e., s.84-85.

21- Aynı eser, s.85.

miş ve etki yaratamamıştır. Okur yazar oranı ve gazete fiyatlarının düşüklüğü göz önünde tutulursa, öteki dünyâ demokrasileriyle karşılaştırınca mevcut toplam tirajın komikliği anlaşılabilmektedir.

Bu durumun sebepleri pek çoktur. Başlıcaları ele alınacak olursa, ilk sıraya, gerçek bir basın için gereken asgarî şartın gerçek bir demokrasi olacağı prensibi gelir. Diğer şartlar buna bağlıdır. Basın organları öncelikle, resmî kurumlarla hoş geçinmek zorunda kalmışlardır. Zîra, hem ideolojik ve kültürel planda, hem de ekonomik bakımdan devletin koyduğu çerçeve dışına çıkamamaktadırlar²². Resmî ideolojiye aykırı olduğu yorumunu doğurmayacak bir fikir çizgisi izleme mecbûriyeti, millî kültür konularına lâıykıyla eğilememe ve halkın değer ölçülerini ön plana çıkaramama sonucunu vermiştir²³. Aksi halde o basın organı hem cezâî müeyyidelerle mahkûm edilebilir, hem de îlânları kesilerek güçsüz bırakılabilir²⁴. Kültürel ve ideolojik mânâda okuyucuya hitâb edilemeyince, geriye beşerî zaafı tahrir ederek okuyucu kazanma yolu kalıyor ki, bu yol günümüzde sonuna kadar tazyik edilerek kullanılmaktadır²⁵. Müstehcen ve magazin basınının toplam tirajdaki payı düşünülürse ne demek istediğimiz anlaşılabilmektedir²⁶. Dolayısıyla, Türkiye'de basın gerçek bir millî ses olma özelliğini ancak muayyen dönemlerde kazanabilmiştir²⁷. Ki, bu dönemlerde de zâten devletin çizgisi ile millî çizgi çakışmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı günleri gibi...

Sivas Kongresi sonrasında neşredilen gazeteye bizzat Mustafa Kemal Paşa *İrâde-i Milliye* adını vermişti. Bu, millet irâdesinin esas alındığı anlamındaydı. Halkın ölçülerine riâyetin, başarının asgarî şartı olduğunu bilen devlet adamlarına has bir görüşün ifâdesi idi. Gerçekten de başarılı siyâset, ancak halkın tabîî teamüllerini, şuuraltı taleplerini yakalayıp bu istikâmette politikalar üretmekle mümkündür. Milletlerinin fitratına nüfûz

22- Devletin verdiği resmî îlanların gazetelerin, ayakta kalmasındaki rolü göz önüne alındığı takdirde, buna rağmen, hükûmet politikalarını tenkit etmek mümkün değildir.

23- Sâmîha Ayverdi, Millî Eğitim Meseleleri ve Maarif Dâvâmız, Ankara 1976, s.146 vd.

24- 1950'lerin Akşam gazetesi iyi bir örnektir.

25- Basında "Muzır Yasası" nâmiyle meşhur olan müstehcen neşriyatı önlemeye yönelik yasanın tertiplenme ihtiyacı yanında, Basın Konseyi kurulma lüzumu bu zarûretten doğmuş tedbirlerdir.

26- Basınının toplam üç milyon civarında seyreden tirajının ekseriyeti ya magazin ağırlıklı veya okuyucu tutabilmek için bu yolu tercih eder durumdadırlar.

27- 1974 senesindeki Kıbrıs Barış Harekâtı'nda bütün Türk basını milletle bütünleşmişti. Kore Savaşı günlerinde de aynı manzarayı görmek mümkündür.

etmiş, onların ideallerini, taleplerini kavramış siyâset adamları târihin büyük şahsiyetlerini meydana getirmişlerdir. Yakın geçmişte Cumhûriyet târihimizin, İstiklâl Savaşı başarılarını kültür ve buna bağlı millî hayat kurumlarında tekrar edemeyişini²⁸ baştan işâret ettiğimiz sapmada aramak gerekmektedir.

Basın ise devletin tek sesli organı olarak, siyâsetteki tekilciliği devâm ettirmek mevkiinde kalmıştır. Devletimizin gerçek anlamda çoğulcu demokrasi ve fikir-inanç hürriyeti ortamına geçmesi, basınımızı da içine düştüğü kısır döngülerden kurtaracaktır.

28- Prof. Dr. Mustafa Erkal, İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, İstanbul 1991 (2. baskı)

TÂRİH İÇİNDE İSTANBUL BÂYEZİD MEYDANI VE ÇEVRESİ

Dr. Emin SEZER

*(Çevre meselesi ve uygun
olmayan görüntüler üzerine)*

Bütün milletlerin târihinde başkentlerin önemli bir yeri vardır. Bu durum, hâlen hükûmet merkezi olan başkentler için olduğu kadar, geçmiş târihte başkentlik yapmış şehirler için dahî böyledir. Bu şehirleri önemli kılan husus, bünyesinde o milletlerin mâzîlerine âid hâtıraları canlı tutan, muhteşem bir târih manzumesini muhâfaza etmeleri ve harâbiyet içinde kalmış olsalar bile, millî bir târihi yaşatmalarındır.

Üç kıtada çeşitli mekanlarda yüzden fazla devlet kurmuş olan büyük Türk milleti için başkent şehirlerin daha farklı ve anlamlı bir husûsiyeti vardır. Meselâ; Ötüken, Buhârâ, Semerkant, Merv, Gazne, Rey, Tebriz, Şirâz, Bakü, Erzurum, Erzincan, Diyarbakır, Divriği, Sivas, Kastamonu, Ankara, Maraş, Adana, Karaman, Konya, Bursa, Manisa, Antalya, Tire, Muğla, Edirne, İstanbul, Bahçesaray, Kazan, Astırahân, Saray, Halep, Mardin, Musul, Şam, Bağdad, Kahire, Delhi v.b. gibi pek çok Türk şehri, yüzyıllarca Türk devletlerine başkentlik etmiş, güzel ve târihî şehirlerimiz olmuştur. Bugünkü durumu ile sınırları; için-

de yer alan toprakların genişliği, bir kaç Avrupa ülkesinin topraklarından geniş, belki de bir Avrupa kıtası büyüklüğünde yer tutarlar. Ancak bir çok alanda olduğu gibi, Türk milletinin azametli târihini sergileyecek, bu şehirleri bir albüm hâlinde, bir kültür eseri ile millete bir millî moral kaynağı olarak tanıtacak ve dünyâya sunulacak bir çalışma yoktur. Türk şehirciliği ile uğraşan kurumların elinde de, böyle bir çalışma zannediyorum mevcut değildir.

"Vatan sevgisi îmandandır." diyen Hazret-i Peygamber (S.A.V.)'e hicrette ev sâhipliği yapan, yaratılmışların en güzeline hizmet veren **Ebû Eyyûb el-Ensari** (r.a.) Hazretleri İstanbul semâlarının altında, İstanbul'un bağrında bu defâ kendisi misâfirimiz olarak bütün feyz ve berakâtıyla yatmaktadır. Gâye Varlık (S.A.V.)'in sonsuz teveccühlerine mazhar olan bu büyük sahâbe; ebedî Türk vatanının göz bebeği, dünyânın incisi olan İstanbul'da misâfir edilmektedir. İstanbul bu yüzden çok önemlidir. Biz bu muhterem, muazzez ve mükerrer olan Zat'a (r.a.) hürmet ve muhabbet duymamız sebebiyle İstanbul için düşündüklerimizi yazmak istedik.

İstanbul bugüne kadar kaç isim taşıdı?

Fetihden önce Bizanslılar İstanbul'a **Konstantinopolis** derlerdi. Şehrin ahâlisi ise bu ismin kısaltılmışı olan (**Stin-polis**) tâbirini kullanırdı. **İstanbul** kelimesi bu tâbirden çıkmıştır.

Milâddan beş asır evvel **Megaralı Byzas** tarafından kurulan şehrin ilk ismi kurucusuna izâfeten **Byzation** idi. **Marcus Aurelius**'un hâkimiyeti devrinde şehir bu hükümdârın mânevî babası **Antonius**' un adıyla ve **Antonion** diye anılırdı.

Büyük Konstantin, **Roma İmparatorluğu**'nun merkezini **Roma**'dan İstanbul'a naklettiği vakit şehre **Neo Roma** (Yeni Roma) ve **Konstantinopolis** adları verilmiş.

Arablar şehri **Konstantiniye** diye anmışlar, fetihden sonra da bu isim bilhassa paralar üzerinde kullanılmıştı. Halk ise şehre dâimâ İstanbul demiş, 17., 18. asırlarda (**İslâmbol**) tâbiri kullanılmıştır. Resmî dilde ve bazı yazılarda şehre:

Der-i Saâdet - Saâdet kapısı, İstanbul

Der-i Devlet

Der-i Âliye

Âsitâne - Padişah sarayının eşiği (Devletin eşiği)

Âsitâne-i Saâdet

Âsitâne-i Aliyye

el-Fâruk

Ümmi-i Dünyâ

Dârü's-Saltana - Saltanat yeri

Dârü's-Saltanatü'l-Aliyye

Dârü'l-İslâm - İslâm Ülkesi

Belde-i Tayyibe - (=Medine) İstanbul

Dârü'l-Hilâfetü'l-Aliyye

Dârü'l-Hilâfetü's-Seniyye

Dârü'l-Hilâfe - Hilâfet merkezi, İstanbul

Dârü'l-mülk

Dârü'l-mülk-i Osmânî

Südde-i Saltanat - Saltanat kapısı

Pây-ı Taht-ı Saltanat

Merkez-i Saltanat

Dârü's-Saltanatü's-Seniyye

Dârü's-Saltanat-ı Kostantiniyye

Dergâh-ı Selâtin

şeklinde isimler verilmiştir. Yukarıdaki çeşitli şekillerde kullanılan bu tâbirler, bütün değişik mânâlara rağmen İstanbul için, İstanbul yerine, İstanbul hakkında kullanıldığından böylece bunların hepsi İstanbul'a alem olmuştur.

Türk başkentleri içinde, İstanbul'un apayrı bir yeri vardır. Çünkü o başlıbaşına bir târihtir. Kurulduğu 395 yılından beri nice saldırılar, istilâlar ve katliamları yaşamış..

"İstanbul..., çünkü, hiçbir ad dünyâ târihinde İSTANBUL kadar büyüleyici, İSTANBUL kadar îtibâra ve üne sâhip değildir. İSTANBUL, iki cihan imparatorluğunun başkenti-merkezi olmuştur. İSTANBUL, her devirde güzelliğin, haşmetin, kudretin ve san'atın sembolüdür. Onun Bizans devrindeki göz kamaştıran zenginliği yüzyıllarca doğulu ve batılı ülkeleri etkilemiş, hayalleri ve ihtirasları tutuşturmuştur. Öyle bir zaman gelmiştir ki, Bizans'ın zenginlikleri dünyâ servetinin üçte ikisine ulaşmıştır."

Hârikulâde tabii güzelliği ve zenginliği yanında, coğrafi bakımdan stratejik bir önem arzetmesi sebebiyle doğulu ve batılı bir çok milletleri büyüleyip, cihangirlerini tahrik etmiş.. Bu yüzden de sürekli saldırılara ve işgallere uğramıştır.

Hazret-i Peygamber (S.A.V.) bu şehrin fethini müjdeleyip, asker ve kumandanını övünce, müslüman milletlerde gönüller bir başka kanatlanmış oldu.

Bu ideali gerçekleştirerek, büyük övgüye sâhip olan Türk Milletine nasip oldu.

Bu şehri fethedip sâhibi olanlar, şartlar ne olursa olsun bunu korumak ve savunmak mecbûriyetini duymuş ve hep uygulamışlardır.

Öyle ki eskinin yanında, dökülen kanların da üstüne 1453-1922 arasında Türklüğün ebedî damgasını basmışlardır. Fâtih Sultan Mehmed Han, bizzat kendi vakfiyesinde söylediği:

Hüner bir şehri bünyâd eylemektir.

Reâyâ kalbin âbâd eylemektir.

diyerek ilk plânda şehrin îmar ve iskânı husûsunda büyük bir gayret harcanmasına teşvikkâr olmuştur.

Câmiler, mescidler, türbeler, şadırvanlar, çeşme ve sebiller, konaklar ve saraylarla **Türk İstanbul'u** millî târihimize hediye etmişlerdir.

Bu İstanbul o kadar Türk'tür ki; göklere tırmanan minârelerinde, ma'bedinde, her san'at âbidesinde, velhâsıl her taşında Türk'ün ve İslâmın izi ve hâtırası vardır. İstanbul adı şanlı târihimizde yerini almış, Türk mîmârîsine, süsleme san'atına hayat vererek, edebiyâtına girmiştir.

İstanbul'a Âid Sözler:

"Osman Ertuğrul oğlusun
Oğuz Karahan neslisin
Hakkın bir kemter kulusun
İslâmbolu aç gülzâr yap."

I. Sultan OSMAN

"Al yanına bir dilnüvaz
Gönlünce gez zevk et bu yaz
Baştanbaşa işte Boğaz
Gönlünce gez zevk et bu yaz
Göksu'yu atma bir yana
Küçüksu'yum âlâ sana
Çubuklu'da ey dilrübâ
Gönlünce gez zevk et bu yaz
Sultâniye şâhânedir.
Hünkâr Suyu bir tânedir
Bu demde gam canânadır
Gönlünce gez zevk et bu yaz"
Tıflı Çelebi (17. Asır)

Her yandan yükselip birbirine karışan serviler, minâreler, gemi senrenleri, ağaçların yeşilliği, beyaz kırmızı evlerin renkleri, bunların altına

mavi örtüsünü seren denizle, yukarıda başka bir mavi açan gökyüzü, hayranlığımı uyandırıyor. İstanbul, dünyânın en güzel yeridir diyenler hiç de mübâlâğa etmiyorlar.

Chateaubriand

*Fethi İstanbul'a fırsat bulmadılar evvelün
Fethedip Sultan Mehmed dedi târîh (âhirûn)
(857) Hızır Bey*

*Çün sa'âdetle Ebu'l-feth Mehmed Gazî
Kâfire 'asker-i İslâm ile fırsat buldu*

*Tig-ı maret ile feth eyledi İstanbul'u
"Belde-i Tayyibetun" fethine târîh oldu*

857 (1453)

*Çü Sultân Mehmed Şeh İbn Murâd
Buyurdu Sitanbul'a azm-i cihâd
Olup feth-i Kostantiniyye temân
Ganimet alıp hep guzât-ı enâm
Yazıldı buna arşda menkîbe
Ki târîhdir beldetün tayyibe (tün)*

857 (1453)

*Rebiü'l-evvel ayında alındı
Yigirmi bir günde feth oldu
Seşenbe gün sabah el verip fırsat
Sekiz yüz yedi idi hicret*

857 (1453)

**Hafız Hüseyin Ayvansarâyî
Mecmua-ı tevarih - İst. 1985
Vahit Çabuk, Fahri Çetin Derin**

Tabiat sanki İstanbul'u dünyanın pâ-yı tahtı olmak üzere yaratmıştır.

**Kânûnî Sultan Süleyman
nezdinde Viyana Sefiri
BUSBECQ**

İstanbul'u Roma'ya, Venediğe, Milâno'ya, Napoli'ye, Paris'e veyâ Liyon'a benzetmek yanlış bir benzetiş olur. Saydığım şehirleri de gördüğüm için diyebilirim ki hepsi bir araya gelirlerse, ehemmiyet, genişlik, mevkî, güzellik, ticâret ve bolluk bakımından hep birlikte İstanbul'a yetişemezler.

Pedro de Urdemalas (1552)

İstanbul güzeldir, fakat garâbeti, güzelliğinden fazladır. İnsan bu şehirde ne yapacağını şaşırır, arzular birbiri üstüne yığılır ve zaman kaçıp gider. İnsan hem bütün ömrünü İstanbul'da geçirmek ister, hem de çantalarını kaptığı gibi hemen ertesi gün bu şehirden uzaklaşmayı düşünür.

Edmondo de Amicis (19. Asır)

İstanbul dünyâya hükmedecek, dünyâyı idâre edecek bir yerde kurulmuştur. Bu şehri görenler, dünyânın en güzel bir yeri olduğunda birleşirler.

Jean de Thevenot

*Şehr-i hoş âb ü hevâ ya'nı Sitanbul kî eğer
Tarhınî görse behiştî unudurdu Âdem*

Nerkişî

İstanbul, Üsküdar, Kadıköy, Boğaziçi, Galata ve Beyoğlu'ndan teşekkül eden büyük bir şehirdir.

Şehrin başlıca câmileri, minâreleri ve koruları ile denizden arzettiği manzara hakkında bir fikir verebilmek hakikaten imkânsızdır. Limanın güzelliği ve genişliği, bir sâhilden öbür sâhile durmadan geçen kayıkların ve sandalların sayısı, pâdişâhın sarayı, bahçeleri, deniz kenarındaki köşkleri hakikaten görülecek şeylerdir.

General Miranda (1780)

Gelmek için ikinci bir hayâta
Bir gün dönüş olsa âhiretten
Her ruh açılıp da kâinâta
Keyfince semâda bulsa mesken
Tâlih bana dönse nazikâne
Bir yıldızı verse malikâne
Bigâne kalır o iltifâta
İstanbul'a dönmek isterim ben
Yahyâ Kemal Beyatlı

Şehr-i Sitanbulun ne güzel merdümânı kim
En sâde-levhi nâzik olur nüktedân olur
Bî-harf-i telh kim var ise hâk-i şehrdir
Ebnâyî şehir cümlesi şîrin-zeban olur
Hüsn-i nemek-be-dûş bulunmaz kenârda
İstanbul içre Nâbi o da râygân olur
Nâbî

İd irdi Dolma-Bahçenin azm eyledim seyrânını
Görünce vuruldum heman bir karabağ cânânına
Başında ol al bartasın eymiş o meh bir yânına
Görünce vuruldum heman bir karabağ cânânına
İlhâmî (III. Selim)

İlm ile marifete cay-i kabûl
Olmaz illâki meğer İstanbul
Olmağâ mîve-hor-î bağ-ı hüner
Olmayâ şehr-i Sitanbûl kader
İtsün İstanbulu Allah ma'mûr
Andadır cümle me'lâli-i ümûr
Mevlid ü menşe-i ashâb-ı hime
Terbiyet hane-i esnaf-ı ümen
Ne kadar vâir ise ashâb-ı kemâl
Heb Sitanbulda bulur istiklâl
Her kemâl anda bulur mi'yârın

Her hüner anda görür mikdârın
 Andadır Mertebe-î izz ü şeref
 Gayri yerlerde bulur ömr telef
 Heb revâcını bulur bî teşvîş
 Zâyî olmaz hüner andâ kem-ü bîş
 Bulunur câh ü menâsıb andâ
 Turuk u kat-ı merâtib andâ
 Ne kadar âlemi devr itse sipihr
 Bulmaz İstanbul'a benzer bir
 Hüsn ile görmek ile müstesnâ
 Anı agûşuna çekmiş deryâ
 Nâbî (Hayriyye'den)

Gel senenle yarın ey serv-i revân
 Olalım Göksu'ya mahfice revân
 Dide-i ağıyardan olup nihân
 Olalım mahfice Göksu'ya revân
 Gonca-ı gülsün dahi ey verd-i nâz
 Zevk it açılsın gözüün, gönün biraz
 İki yıldır gitmedik bâri bu yaz
 Olalım mahfice Göksu'ya revân
 Niçin eylersin mürâr'ât engele
 Her zaman geçmez kuzum gençlik ele
 Verelim yarın seninle elele
 Olalım mahfice Göksu'ya revân
 Habbeyi kubbe eder, dâyn duyar
 Validen de dinleyip ânâ uyar
 Hiç ne ağıyar duysun ey mehfeş ne yâr
 Olalım mahfice Göksu'ya revân
 Enderunlu Vasıf

Şehir Beyoğlu ve İstanbul kısımlarını ihtivâ etmektedir. Boğaziçi suları Beyoğlu tepesinin etrafını kuşatmakta ve bu iki semt arasında Haliç isimli geniş bir koy yapmaktadır.

*İstanbul ciheti karakterli mimârîsinin muhteşem manzarasıyla karşı-
da yükselmektedir.*

C.W.Vane (1841)

*İki bahr eylemiş o şehri penah
Biri Bahr-ı sefîd ve biri siyah
Girdi bahr içine o şehir ama
Dizine çıkmadı anın derya
Yar gibi o şehir mehpeyker
Kuşanur surdan gümüşlü kemer
Bu acebdir ki âsüman girdar
Bir kenarında yedi kulesi var*

.....
*Kurşun örtülü kubbeler yer yer
Yelken açmış gemilere benzer
Hak bu kim yüzü suyudur dehrin
Yok naziri cihanda ol şehrin*

Taşlıcalı Yahyâ Bey

*Nesim-i sübgâh-ı dem urur şân-ü sabâsından
Beşiktâşın geçilmez doğrusû âb-ü hevâsından
Temevvüc itmede şevk-ü safa sâhil ferâsından
Beşiktâşın geçilmez doğrusû âb-ü hevâsından*

*Ol zalim gamzelerle söyleşilmez gerçi sultanım
Sâna geçmez mi Rahminin recâsı böyle Sultanım
Sefâ kesp eylesen, varıp serv-i hiramânım
Beşiktâşın geçilmez doğrusû âb-ü hevâsından*

Rahmi (18. Asır)

*Salındı iyd irişdi yine hubânı Sitanbulun
Yine ârâste olsun karâmânı Sitanbulun
Safalar kesbedüp uşşak olunsun merhaba yer yer
Vefa meydanına gelsün civânânı Sitanbulun*

Döner hurşid-i âlem-tâbına gerdun-i gerdânın
 Binüp dülâba her bir mah-ı tâbânı Sitanbulun
 Semend-i naz ile yüğrük civanlar seyre çıksunlar
 Pür olsun hûblarla At meydanı Sitanbulun
 Bu şi'rin hak budur Yahyâ ki gayet bînâzîr oldu
 Pesend eylerse lâyük ehl-i irfanı Sitanbulun
Şeyhülislâm Yahya

Edirne şehri gerçi şehri-bîbedel olmaz
 Yine ammâ bu dünyâda Stanbûlâ bedel olmaz
 Eğerçi bir olur gayetle eyvâsı anın ammâ
 Sitanbûlun sulû şeftâlûsî gibî güzel olmaz
 Anın berk-î çenârî zîr-i dest itdî Stanbulî
 Kimesne dîmesün dünyâda kim el üzre el olmaz
 Mahalsiz varmışuzdur dîme ol şehre sakın ey dil
 Zemânında irişdük hak budur böyle mahall olmaz
 O şehri-dil-güşânın vasfınâ dinmiş gazeller çok
 Velî Bahîî senin nazmun gibî rengin gazel olmaz
Sultan Ahmed

Çıkmasun âdem olan taşraya aslâ andan
 Bilelim kadrini Cennet gibidir İstanbul
 (17. Asırda söylenmiş)

İstanbul'un fethi ve fâtihî olan bir millet tarafından hem birbirine bağlı, hem de birbirinden ayrı iki bahistir. Beşeriyetin muhayyilesine bir büyü tesiriyle aksetmiş olan Fâtih, hâlâ târihin başlıca bir vak'ası sayılır. O zamandan beri devirler boyunca, kurulan Türk İstanbul ise gözleri en ziyâde kamaştırmış ve gönüllere en ziyâde yerleşmiş bir şehirdir. Türkiye Türkleri'nin yeryüzünde başka eseri olmasaydı tek başına yalnız bu eser şeref nâmına yeterdi.

Yahyâ Kemal Beyath

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız çeşitli adlar ile tavsif edilen, ve bizim târimimize âid olan bir cihan imparatorluğuna da pâyıtahtlık yapan İstanbul.. Bugün bile bu ihtişamlı başkent edâsını bütün yönleri ile aksettirmektedir. Güzelliği hakkında yazılan şiirler, söylenen sözler bir araya toplansa onlarca ciltlik kitap olur. Sâdece **Haliç** için yazılan şiirler toplansa bir kaç cilt eder. Bünyesinde barındırdığı mîmârî eserler hakkında yüzlerce kitap yazıldığı halde, henüz bu eserlerde adına rastlanmayan veyâ hakkında verilen bilgiler bir iki satırı geçmeyen pekçok târihî eser mevcud bulunmaktadır.

İstanbul'un artan şan ve şerefi, bize âid ince bir duygunun ürünleriyle süslü olduğundandır. Bu ise cihangir bir milletin gelecek kuşaklarına emânet eylediği medeniyet hârikalarıdır.

İstanbul'umuz öyle bir başkent olmuş ki, onu devâsâ ansiklopediler bile anlatamamıştır. Hakkında hazırlanmaya çalışılan ansiklopediler ise, yeteri kadar maddî destek bulamadığından, ya yarım kalmış ya çok geniş plânlandığı halde kırpılıp bir iki cilde indirilmiş. Yâhutda plânlanıp, en üst kademedan destek sözü verildiği halde, şanına yaraşır bir **İstanbul Ansiklopedisi** meydana getirilememiştir. Bu arada, kendi imkânları ile bir kaç cild ancak yayımlayan Rahmetli **Reşad Ekrem Koçu**, geriye yüzden fazla dosya bırakarak vefât etmiştir. Ne yazık ki kendisinden sonra ise bu işe sâhip çıkacak bir kişi veyâ kurum, hazır ansiklopediyi tamamlama işine el atmamıştır.

İstanbul'un bu kültürel durumuna verilmeyen önem, mîmârî sâhada daha da acı bir şekilde kendini göstermektedir. Çünkü bin yıl Bizans'a beşyüz yıl da Osmanlı Devleti'ne pâyıtaht olan İstanbul, lâıyk olduğu bakım ve hak ettiği ihtişâma bir türlü kavuşamamaktadır. Özellikle, eski veyâ yeni olsun bütün başkentlerin alâmet-i fârikası olan **meydanlar** açısından mesele ele alındığında, İstanbul diğer târihî başkentlerin yanında millî bir sefâleti teşhir etmekte. Daha doğrusu bu sefâlet içerisinde, bütün güzelliğini kaybedip durmaktadır. Bunun en açık misâli, şehrin ortasında bulunan **Bâyezid Meydanı**'dır.

Bâyezid Meydanı, genişliği, insan ve araç seyr ü seferinin yoğunluğu, çevresinde bulunan târihî âbideler ve beşyüz yıllık bir yüksek eğitim

faâliyetlerinin sürdürüldüğü üniversite muhiti olması dolayısıyla, sâdece İstanbulluların değil bütün Türkiye'nin alâkasını çeken bir meydanaır.

Ancak bu meydan ile çevresinin bu günkü durumu ne İstanbullulara lâıyk, ne de İstanbul dışından yerlisi ve yabancılarıyla gelenlerin hayallerinde yaşattıkları güzellikleri haklı çıkaracak bir seviyede değildir.

Bu muhite yakışmayan çirkinlikleri şöyle sıralayabiliriz:

a) Ordu Caddesi'nde, Edebiyat Fakültesi karşısında süpürgeçiler,

b) Bu süpürgeçiler ile Bâyezid otobüs durağı arasındaki İl Halk Kütüphânesi önünde bulunan taşlar,

c) Bâyezid (uydurma adı ile Patrona) Hamamı,

d) Meydanın bizâtihî kendi durumu,

e) Eczâcılık Fakültesi önündeki geçid ve Vezneciler tarafındaki harâbe durumu,

f) Süleymâniye çevresinde, koruma altına alındığı tabelalarla teşhir edilen ahşap binâlar.

Bu listeyi benzer unsurlarla daha da uzatmak mümkündür.

Yüksek tahsil ve kariyer çalışmalarını İstanbul Üniversitesi'nde yapmış bir kişi olarak bu çevreyi yaklaşık 25 yıldır tanımaktayım. Yazımın başlarında belirttiğimiz övgüler, sevgiler, methiyelere âid nice bilgileri zihninde; yukarıda sıraladığım sefâlet tablosunu da yüreğinde yaşatmış bir kişiyim. Zevksizlik duygusu veren bu meydan ve çevresinde iyiye yönelik hiç bir şeyin değişmediğine, dolayısıyla hiç bir tesellî verici iyileştirmenin yapılmadığına üzölmüşümdür.

Bu hüznü uzun uzun yıllarca bir dost ile paylaşp durduk. Onunla bu konulara birlikte çok zihin yorduk. Kendisi bu civarda yer alan **Sadr-ı Esbak Seyyid Hasan Paşa Medresesi** çatısı altında bulunan **İslâm Ansiklopedisi**'nin müdürü olarak görev yapan **Dr.Vahid Çabuk**'tur. Adı geçen dostumla 1974 yılından itibaren, görev almış belediyelere, bayındırlık işleri ile ilgilenen kurumlara, bâzen resmî, bâzen de özel olarak bir çok

yazılar yazıldı. Bunun sonucu olarak sâdece adı geçen medrese çevresinde bir kısım düzenlemelerin yapılarak, medresenin merdivenlerine kadar konulan arabaların ancak park yapılmasına engel olunabilmiştir. Sorumluları göreve dâvet ederken zaman zaman fakülte'deki bir iki muhterem profesörün de katkısını görmekten bahtiyârız.

Ayrıca, zaman içinde sağolsunlar bu çevre ile daha pek çok kişi ilgilenmiştir. Çevre düzeni ile ilgili teklifler öne sürülmüş olup, basında pek çok yazılar yazılmıştır. Elan pek fazla tesirli olacağına inanmamakla birlikte, bâzı teklifler ileri sürüp, kısaca görüşlerimizi belirtelim. Ola ki teşir eder ümidiyle teselli olalım.

Bütün meydanların san'at, kültür ve mîmârî ağırlıklı görüntülerine âid düzenlemelerin de bu yönde, bu düşüncede ele alınması gerekir. Bunu en çok hak eden de Bâyezid Meydanı'dır. Meydan ve çevresinin kültür ve san'at faaliyetlerini daha canlı kılacak şekilde ele alınması ve sâhip çıkılması gerekmektedir. Bunun için:

a) **Süpürgeciler Çarşısı:** Hâlen İslâm Ansiklopedisi'nin içinde bulunduğu Sadr-ı Esbak Seyyid Hasan Paşa Medresesi, Sadrazam Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bânisi sebebiyle **Hasan Paşa Hanı** adını taşıyan bu binâ, **Ordu Caddesi** genişletilirken yarısı (ön cephesi) yıktırılmış. Daha sonra ise hiç el atılmadan öylece bırakılmıştır. İstanbul'un en işlek ana caddesi üzerinde, böylesi çirkin görüntünün teşhîri, Türk millî medeniyeti için, yüz akı eserlerimiz yanında utanılacak bir durum. **Kânûnî Sergileri** açıp, dünyânın yüreğini hoplatırken.. **Mîmar Sinan** dehâsı ile san'at alanında birincilik ödülleri alınırken, dost ve düşmana veyâ ele-güne karşı bu tabloyu aynen yerinde bırakmak (bakmak-ancak görmemek) ne derece doğrudur, anlamak çok güç.

Bu çelişkilerden kurtulmak için süpürgeci esnafına münâsip bir yer tahsis edilmeli. 15-16 dükkandan oluşan burası düzenlenerek nezih bir çarşı hâline getirilmelidir. Ana caddeye bakan kuzey cephesi ise Türk süslemeleriyle tezyin edilmiş vitraylı büyük bir cam ile kapatılarak, yeri-ne ve yapısına uygun bir durum kazandırılabilir. İstenirse avlunun ortasına küçük bir havuzlu fiskiye ile beş on musluklu dinlenme mekâmı da yapılabilir. Böylece milyonlarca gelip geçenin gözünde, Türk'ün güzellik

anlayışı sergilenmiş olur.

b) S  p  rgeciler   arşısı ile Simkeşh  ne arasındaki taşlar: Hakkında çok şey yazılmış olan bu taşların böyle çirkin bir görüntü ile yerinde bırakılması, san'at ve medeniyet rûhunu da rencide etmektedir. Ayrıca, dokunulmasının bir tabu hâline gelmesi, başta Bizantilogların rûhunu sıplatmalıdır. Türkiye, san'at eseri bakımından mahrum bir ülke midir? ki, böyle t  rihe gömülmüş ve târihi işlevi sona ermiş, kırık-dökük    -beş mermer taşından mânevî feyz alınsın? Ayrıca Bizans san'atının bu kadar güzel n  m  neleri varken, bu taşları bir çıbanbaşı gibi insan ve araç trafiğinin içinde tutmak akıl ve mantığa sığmaz. Türkiye artık b  zi konularda kendi tercihini yapmalıdır. 250 yıllık târihi **han** ile daha eski t  rihlere uzanan **Simkeşh  ne** insafsızca yıkılırken, altundan çıkanın çevreyi bu derece   irkinleştirmesine müsaade edilemez. Bu taşlardan san'at değeri olanların koruma altına alınarak **Sara  h  ne Geçidi** yanındaki parka taşınması en uygundur.

c) Bâyezid Hamamı: Ordu Caddesi'nin a  ılması ile tam  men ortaya çıkan bu târihi Türk hamamı, yıllardır t  mir edilip, yapısına uygun bir tarzda kullanılmayı beklemektedir. Cadde a  ılırken güney ve batı cephesindeki temeller de ortaya çıkmış. Temellerde ise, Bizans har  belerine   id olan bir takım kabartma blok mermer taşlarının kullanıldığı görülmüştür. B  zi kabartmaların baş-aşağı konulmuş olması ise gelip geçenlerin daha çok dikkatini çekmektedir. Bundan birkaç yıl önce, temelin kuzey-doğu köşesinde bulunan böyle kabartma bir taş, fanatik Bizantiloglar tarafından sökülmeye çalışılmış idi. O blok taş hâlâ s  k  lm  ş vaziyette yerinde öylece durmaktadır. Ayrıca temeldeki bu kabartmalar da her gün turistler tarafından resimlenmekte olup, Türk târih ve medeniyetinin yargılanmasına delil teşkil etmektedir.   zerindeki beşyüz yıllık târihi bin   yok sayılarak, temeldeki bir-iki kırık taş parçasına   ibar gösterilmektedir. Bunun için temel **tuğla ile   r  l  p düzgün h  le getirilmelidir**. ş  yed gerekiyorsa kabartma taşlar bir   er  eve hâlinde açıkta bırakılabilir. Ayrıca daha da önemlisi **hamam restore edilerek, üzerinde orman görüntüsü veren bitki ve   ahlardan kurtarılmalıdır**. Kullanılması da ş  mına uygun olmalıdır (Bir Türk temizlik müzesi olabilir).

d) Bâyezid Meydanı: Bin yıldan fazla iki büyük imparatorluğun

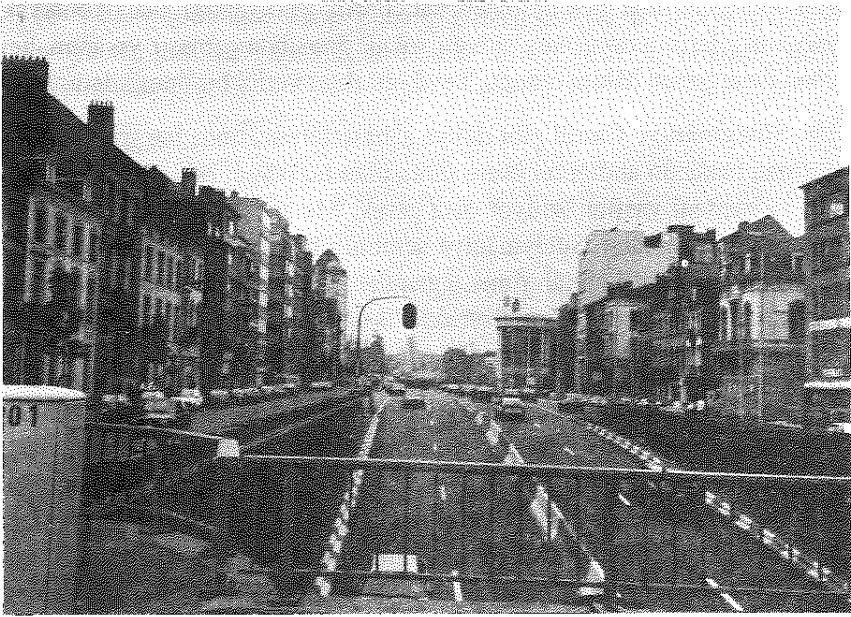
başkentinin bu önemli meydanı bir çok târihî olaylara sahne olması; ve târihî eserlerle de çevrili bulunmasına rağmen, bugün ilkel bir görünüştedir. Seyyar satıcı ve işportacılarla dolup taşması, araba parkı olarak kullanılması, zeminin berbat durumu, çiçek çim ve ağaçdan mahrum olması, sefil ve perişan durumunun târifi için yeterli olsa gerek. Yüzyıllardır ülkemizi yöneten kadroların yetiştiği bir muhîtin böyle âdetâ kendi hâline bırakılması ve terkedilmesi yakışık alan bir durum değildir. Bu meydanın millî mimarlığımızdan mânâlar taşıyarak Türk millî medeniyetine yakışır bir biçimde ve tekrar bozulmayacak tarzda düzenlenmesi gerekir. Bunun tahakkuku ise millî târih şuuruna sâhip olan insanımıza gerçekten ferahlık verecektir.

e) **Geçidin batı girişi:** Bâyezid Meydanı'nın bir bölümü sayılabilecek olan meydanı **Vezneciler'e** bağlayan geçit ve çevresi de sefâletten nasibini almış bir yerdir. Yıllardır pislik ve virânelik olan bu geçit, birkaç yıldanberi, yapılan dükkanların işletmeye açılması ile şenlenmiş bulunmaktadır. Ancak geçidin Vezneciler tarafının üstünün açık olması bu caddenin iki cephe arasında büyük bir dere yarığı konumunda kalmasına yol açmıştır. Ayrıca Eczacılık Fakültesi tarafındaki çirkin duvar ve mezbelelik, bir açık tuvalet haline gelmiş, gelip-geçenlerin nazarında bir kenar mahalle manzarası oluşturmakta.

Bu geçidin Vezneciler yönünde, **Bâyezid Külhanı Sokağı** ağzına kadar üstünün kapatılarak uzatılması elzemdir. Kapanan yere dükkanlar da ilâve edilmelidir. Üstü ise çiçeklendirilebilir. O zaman Eczacılık Fakültesi tarafındaki mezbeleliğin meyil kazandırılarak ağaç ve çiçekle müzeyyen hâle getirilmesi hâlinde güzel ve iyi bir çevre elde edilecektir.

Bir teklifimiz daha var: Üniversite bahçesinin altına aslâ üst dokuyu perişan etmeden, ona dokunmadan, üstde aslâ hafriyat yapmadan kalın bir tabaka bırakarak altına muazzam bir yeraltı otoparkı yapılabilir. Bize göre Heykel-kapı, Mercan-Vezneciler eb'âdındaki bir otoparkta Sirkeci veyâ Aksaray kodundan da yaklaşılabılır. Çünkü Bâyezid mahalli İstanbul'un üçüncü tepesi üzerine kurulmuştur. Hattâ bu giriş-çıkışlar dükkanlarla da bezenebilir. Ülkemizdeki bu günkü teknoloji bu çalışmayı gerçekleştirecek seviyededir. Bahçenin gerek Vezneciler, gerekse Mercan

tarafında 25-30 metre yüksekliği derhal farkedilmektedir. Bu düşüncemizi ehil kişilerin etüd edip geliştirmeleri sonucu dört köşeden giriş-çıkışlı muazzam bir 21. asra dönük yeraltı otoparkı elde edilir. Yalnız Taksim gezi parkı gibi burada üst doku aslâ bozulmamalı. Devletin destek ve çok iyi bir denetimi sonucu yap-işlet-devret şeklinde teşebbüs gerçekleştirilebilir. Bu arada 21. asra da bu civarın park meselesi halledilmiş olarak girilir.

ANA ARTERLERE TÜNEL OTO YOLU

Belçika'nın başşehri Bürüksel'de şehrin tarihî dokusunu bozmadan trafik problemini halletmenin ve bu konudaki sıkıntıların en az 100 sene bertaraf eylemenin yolu; şehrin trafiğe açık caddelerinden müsait olanları bir kat alta tüneller inşa etmek sûretiyle bulunmuştur.

Fotoğrafta, şehrin en merkezî yerlerinden birinde bulunan bir tünelin çıkış kısmı görülüyor. Bürüksel'de 200 km uzunluğunda tüneller bulunmaktadır.

*Fotoğraf: Hüseyin Tanrıku
(Emin Sezer Arşivi)*

f) **Süleymâniye:** İmparatorluğumuzun uzun siyâsî hayâtı boyunca ilim ve irfan muhiti olan **Süleymâniye**, **Eminönü** ilçesine bağlı, **Bâyezid** bucak merkezinin **9 mahallesinden biridir**. Günümüzde büyük bir tereddîyi yaşamaktadır. Artık ilim ve irfan adına hiçbir şeyin mevcudu kalmayan bu semt millî kültür ve medeniyetimizin en çarpık bir değişimini teşhîr etmektedir. **Dârü'l-hilâfetü'l aliyye** olan İstanbul'un, Peygamberlere vâris olan ulemânın temsil ettiği misyon ile bütünleşen semt, bugün bodrumlarında inek beslenen, satıcıların depo yaptığı, ucuz konfeksiyon atölyelerinin doluşmuş olduğu sokak ortasında çamaşır yıkanan, her yönü ile argonun hâkim olduğu, keyfiyeti ibret verici bir durumdadır.

Süleymâniye Camii gibi dünyâ şâhâserleri arasında her zaman dost-düşman herkesin andığı bir esere sâhip olan bu bölge; eski yıllardaki çağdaş ve medenî vasfını özlüyor olsa gerek. Medeniyet yolunda alınan bu denli mesâfeye karşı, Süleymâniye semtinin böylesine acâip bir şekil alması, doğrusu millî mefâhirimiz açısından çok esef vericidir. İnsan, yüzleri kararmış o güzel evlerin üzerinde "**koruma altına alınmış**" levhalarının ne işe yaradığını düşünmeden edemiyor.

Süleymâniye semti korunacak ve kurtarılacak ise burası için de fikrimizi söyleyelim. Olaki ilgililerin dikkatini çeker. **Koruma altına alınmış(!)** binâların hemen hepsi târihî değeri olan ahşap yapılarıdır. Semt bugünkü mukimlerden alınarak İstanbul Üniversitesi nezdine tahsis olunmalı. Daha sonra restore edilmeli. Dr. Enver Ören'in deyişiyle: "-Birçok vakıflar var, bunlar merkezî bir organizasyonla işi yüklense ve yürütse mesele çözümlür. Herbirisi bir sokağı ihyâ etse yeter. Karşılığında sâdece bir kitâbe konulsun o yeter. Çünkü "marifet iltifâta tâbîdir." Buyurunuz nerede o lokomotif kişi ve kuruluşlar.

Bilâhere burası mekânlarla göre ilim mensuplarına tahsis edilmeli. Kiralar, artı gelirlerle beslenen bir fon kurularak çevrenin tekrar bozulmasına fırsat tanınmamalıdır. Göreceksiniz burası pırıl pırıl olacaktır. Bu hem ilime hizmet olur, ayrıca ilim adamı olacak gençler de himâye bulur.

Yukarıda maddeler hâlinde ele aldığımız Bâyezid Meydanı ve çevresi, istisnâsız bütün İstanbul halkının türlü yönlerden etkilendiği bir muhitir. Ayrıca Anadolu'dan gelen pek çok insanın da gezip gördüğü, Anado-

lu'ya döndüğü zaman buralardan az da olsa bilgi ve kültür olarak götürdüğü yerdir. **İstanbul** diye diye heyecanla gelen vatandaşlarımıza bu çarpıklıklar karşısında iyi ve güzelden yana birşey veremediğimizi itiraf etmek zorundayız. İşte bunun için, **İstanbul'u Anadolu şehirlerine örnek olacak hâle getirmek** lâzımdır. Güzellikler disipline olmuş şehircilik anlayışıyla ele alınırsa, yeni yeni güzel şehirlerin oluşmasına öncülük edilmiş olur. Bunun için bütün Türkiye'nin kalbi mesâbesindeki bu meydan ve çevresini pilot bölge olarak ele alıp güzelleştirmek bu topraklarda yaşayan yetkili-yetkisiz vatandaşların omuzlarında millî bir vebaldir. Bundan kurtulmak gerekir.

Kaynaklar:

- Fatih Sultan Mehmed'in Vakfiyesi, s.36 Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1938 Ankara.
- Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Mehmet Zeki Pakalın, İstanbul 1953.
- Büyük Osmanlı Lûgatı, Ali Rıza Alp-Sabahat Alp, İstanbul 1958.
- Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük, Ferit Develioğlu Ankara 1970
- İslâm Ansiklopedisi C.5/2, İstanbul 1967.
- İstanbul Kültür ve San'at Ansiklopedisi Tercüman Gazetesi Kültür Yayını İstanbul, 1982
- Camilerimiz Ansiklopedisi (Hadikatü'l-Cevami', Ayvansaraylı Hafız Hüseyin) Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1987.
- Tercüman Sahâbîler Ansiklopedisi.
- Cumhuriyet Devrinde İtfaiye, Tarık Özavcı, İstanbul 1973.
- Mecmuâ-i Tevârih (Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî), Fahri Ç.Derin-Vâhid Çabuk, İst.Üni. Edebiyat Fak. Yayınları Nu. 3092, İstanbul 1985.

İKİ ŞÂİRDEN BİR HİKÂYE

Dr. İskender PALA

Nâbî (1641-1712), Türk edebiyâtında hikemî söyleyişin üstâdı sayılır. Oğlu Ebü'l-Hayr Çelebi adına kaleme aldığı (1701) *Hayriye* adlı didaktik mesnevîsinde çağının ilimlerinden hayat tecrübelerine; dînî konulardan güzellik anlayışına dek birçok konudan bahsederken "*Nehy-i Âmîziş-i Kayd-ı İksir*" başlığı altında 93 beyit ile kimyâ ilmini de ele alır.

XIX. asırda Dîvan edebiyâtına bağlı kalmakla dikkatleri çeken Osman Nevres (1820-1876) ise matbu (1873) dîvânının sonundaki "*Destâr-ı Hayâl*" adlı küçük mesnevîsinde kimyâya dâir "*Hikâye-i Kimyâger*" başlıklı 61 beyitlik bir bölüm oluşturmuştur. Gerek Nâbî'nin gerekse Nevres'in manzûmelerinde ilm-i kimyâya dâir gülünç bir hikâye anlatılır. Hikâye ana hatlarıyla birbirine benzemekle berâber konunun işleniş ve muhtevâ özellikleri bakımından farklı biçimlerde ele alınmıştır.

Eski kimyâ ilmi (Simya) çeşitli maddelerden altın elde etmenin ve bakır, gümüş vs. mâdenleri altına dönüştürmenin yollarını arayan bâtıl bir ilimdir. Bu ilimde ana madde iksirdir. İksir, eldeki terkîbin veya mâdenin altın olmasını sağlayan bir sıvıdır. İksir elde etmenin de çeşitli yolları vardır. Eski kimyâ ilminin modern kimyâ ile alâkası yoktur. Bu ilmin, ilk defâ Câbir b. Hayyân tarafından bulunduğu sanılmaktadır. Hattâ onun

bu konuda "el-Hâsıl" ve "Kitâbü'l-Havâs" adlı da iki eseri vardır. Kimyâ alanında en meşhur şahsiyetin Tuğrâyî adlı biri olduğunu da eski kaynaklar kaydederler. Eski kimyâ gizli bir ilimdir. Bu nedenle yazılan kitaplar, anlaşılmaz formüller ve simgelerle doludur. Kendine has terimleri olan kimyânın, Allah'ın sırlarından olduğu ve ancak Allah katında yücelen kişilere nasip olacağı inancı dolayısıyla, bu konudaki kitapların hiç birinde açık ifâdeler yer almaz. Ancak biz yine de bu ilmin bâtil olduğunu ve aslâ gerçekleşmediğini tekrar edelim. Yalnız gerçek olan bir taraf varsa o da günümüz kimyâsı ile eski kimyânın aynı deney metodlarını kullanmış olmasıdır. Bu bakımdan sözkonusu edeceğimiz her iki hikâyeye de eski kimyâgerlerin çalışma sistemleri hakkında bize ipuçları verirler. Altının değerli oluşu sebebiyle, çeşitli maddelerden altın elde etme yollarının aranmış olması bu türden bâtil ilimlerin doğmasına neden olmuş ve insanlar asırlarca boş hayaller ve büyük umutlarla altın peşinde koşmuşlardır. Dünyânın her yerindeki bu tür çalışmaların dâimâ hüsrarla sona ermesi ve kimyâ ilmiyle uğraşanların, sonuçta ellerine üzüntüden başka birşey geçmediği görülmüştür. Bu arada bâzı hilekârların çeşitli yollarla saf gönüllü kişileri aldatukları ve kimyâ ilminin gerçek oluşuna inandıkları vak'alar da bir hayli fazladır. Bizim sözkonusu edeceğimiz hikâyeye de bu tür bir olayı anlatır. Gerek Nâbî'nin; gerekse Nevres'in yaşanılmış bir vak'a olarak anlattıkları hikâyeye ana hatlarıyla şöyledir:

"Açıktan servete konmak isteyen bir açığız, yaptığı plan gereğince bir parça altını çeşitli ameliyelerden sonra birkaç çeşit madde içinde eritir. Sonra bu eriyiği bir aktara, o güne dek hiç duyulmamış bir isim altında "iksir" diye satar. Sonra şehrin efendisine gidip kendisini kimyâger olarak tanıtır ve kimyâ ilminde usta olduğunu, altın elde etmenin yolunu bildiğini anlatır. Şehrin efendisi tuzığa düşmüş, ona inanmıştır. Kimyâgerin istediği malzemeler hazır edilir. Ancak iksir diye aktara sattığı maddeyi buldurmakta güçlük çekilmiş ve ancak bir tek aktarda(!) bulunabilmiştir. Kimyâger, işin iç yüzünü bilmeyen beye, bu sanatın ana maddesinin, bu zor bulunan iksir olduğunu söyler. Sonra berâberce oturup deneye başlarlar. Kimyâger çeşitli ameliyeler yapar ve reaksiyon sonunda zâten deney kabının içinde mevcut olan altın, dibe çöker. Bey gözlerine inanamaz ve daha fazla altın üretmesini söyler. Kimyâger ise iksir

olmadan bu isteğinin gerçekleşmeyeceğini açıklar. Bey iksir bulmasını söyleyince de bu maddenî Hıta'da bulunduğuna onu inandırır. O zaman bey gidip bol miktarda iksir getirmesi için kimyâgere yüklüce bir para verir. Parayı alan kimyâger bir daha ortalıklarda görünmez."

Her iki şâirin hikâyesinde de olaylar böyle gelişir. Ancak Nâbî birkaç beyit de hikâyenin devâmına ayırmıştır: "O çağda yaşayan bir derviş, ahmakların listesini tutmaktadır. Bu olayı duyunca defterine o beyin de adını yazar. Bey bunu duyunca üzüldü ve öfkelenir. Derviş çağırır ve sorar:

-Benim ahmaklığımı nasıl ıspat edersin?

-Sultânım! Akıl ve mantık da kabul eder ki ne olduğu belirsiz bir üç-kağıtçının, eline böylesine yüklü bir para geçmişken artık geri dönmeyeceği âşikârdır. Alınmayınız ama, sizi de mi yazmayayım artık!..

-Ya dönerse, o iksiri getirirse? O zaman ne cevap verirsin?

-Kolayı var sultanım! Sizin adınızı silip onun adını yazarım."

Hikâye böylece sona erer.

Osman Nevres hikâyesi, Keşmir Emîri Cüvan ile tecrübeli ve göğmüşt lâlâsı Ferruh'un birbirleriyle konuşma atmosferi içinde verir. Hikâyeyi anlatan Ferruh'tur. Emir ona kimyâ ilmi hakkında sorular sorunca o da bu ilmin bâtil olduğunu, inanmamak gerektiğini,

Yok aslı bu san'atın yalandır

Ankâ gibi o da bî-nişândır

gibi beyitler söyleyerek anlatır. Bu husustaki fikirlerini tamamladıktan sonra da bu hikâyeyi örnek olarak verir. Ferruh olayı babasından dinlediğini söylemektedir. Aslında Ferruh ile Cüvan arasındaki hikâye yalnızca bundan ibâret değildir. Destâr-ı Hayâl mesnevîsinde "Hikâye-i Emirzâde" adlı başlıktan sonra "Destar-ı Hayâl, Hikâye-i Rubâh, Hikâye-i Baht u Cehd, Hikâye-i Sühendân" başlıkları altında dört hikâye daha anlatılır. Ancak hepsinin ortak noktası, akıl almayacak işlerle aldanmış kişiler hakkında olmalarıdır. Hikâyelerin sonunda,

Bir âdem edince bir sözi gûş

Gûşıyla gerek ki yâr ola hûş

.....

Çok akli akkâl kıldı bu vehm

Çok dilleri lâl kıldı bu vehm

gibi söyleyişlerle ihtiyatsız davranmamak gerektiği; eldeki mal dururken hayâl ürünü nesnelere kapılmanın yersizliği; bu tür çabaların insanlara hiç bir fayda vermediği, ancak birkaç açığözün bu yüzden başkalarını aldat-
tığı vs. hususlarda öğütler verilir.

Nâbî ise eserini oğlunun şahsında bütün bir gençliğe nasihat olsun diye kaleme almıştır. Hayriye'nin birçok bölümlerinde olduğu gibi bu bölümden de alınması gereken dersler vardır. Nâbî, hikâyenin başında ve sonundaki birkaç beyitte özlü fikirlerini sıralar. Onun olaya bakış açısı Nevres'inkinden daha şümullüdür. O önce, bu tür işlerin bir sanat olmadığını, fazla mal sâhibi olmak için elindekini boşa harcamanın zararını, bu yollarla zenginliğin gerçekleştiremeyeceğini anlatır. Daha sonra kimyânın nasıl ve hangi maddelerle yapıldığını; bitki özü, zırnuk, kükürt, civa gibi maddelerin bakıra parlaklık veremeyeceğini, bakırın aslâ altın olmayacağını; kimya ile uğraşan kişinin, elinin kiri ile yüzünün karasından başka bir kazancı olmadığını, bu tür işler için mucize yahut kerâmet gibi İlâhî bir kuvvet gerektiğini, yoksa kimsenin kimyâ yoluyla altın elde edemeyeceğini söyler. Bu işle uğraşanların ne zorluklar çektikleri, basılmak korkusuyla yer altında çalışarak günlerini geçirdikleri, körük ile örs başında günlerce ter döktükleri, bu işin bir üstâdı olmadığı için de yaptıklarının deneyden öteye geçmediği, sonunda işi kalpazanlığa dökmeleri vs. hususlar üzerinde durulur.

Gerek Nâbî'nin gerekse Nevres'in manzumelerini edebî açıdan ele aldığımızda, Nâbî'nin şiirindeki acıcılık, sanatkârelik ve konuyu işleyişteki başarı hemen göze çarpar. Nâbî eserini, aruzun **Failâtün Feilâtün Feilün** kalıbıyla kaleme almıştır. Nevres'in manzûmesinde ise kalıp **Mef'ûlû Mefâilün Feûlün**'dür. Nâbî'de edebî sanatlar yönünden büyük bir başarı göze çarpar ve manzûme içinde kimyâ ilminin terimlerine de yer verilir. Geniş kültüründen yararlanarak olaya önce tenkitçi gözle bakan Nâbî hikâyeyi bir bütünlük içinde sunar. Amacı, kimyânın muhâl oluşuna dâir bir espridir. Bunu da gâyet güzel başarır. O, hikâyeyi çok meşhur bir fıkra çerçevesinde görür. Olayın, kimlerin başından geçtiği

belli değildir. Herhalde XVIII. yy. başında bu hikâye orijinalliğini yitirmiş olmalıdır. Çok eski dönemlere âitmiş gibi ele alınması ve olay kahramanlarının kimliklerinin belirtilmemesi de hikâyeye fıkra özelliği katmaktadır.

Osman Nevres ise hikâyeyi Nâbî'den bir asır sonra hâlâ orijinalmiş gibi anlatır. Nitekim manzumesinde Nâbî'nin Hayriye adlı mesnevîsini okuduğuna dâir kesin işaretler yoktur. Eğer okumuş olsaydı herhalde kadirşinaslık edip Nâbî'nin de adını anardı. Ancak hikâyenin o çağda da hâlâ meşhur oluşu, Nevres'in bu hikâyeyi nazma çekerken Nâbî'den bahsetmemesine yol açmış olabilir. Nitekim Nevres, Nâbî'nin "**Tramon**" diye adlandırdığı özel mâcun ve iksîre "**Tabernâk**" adını koyar. Elbette vezin endîşesinin de bu adlandırmada payı vardır. Yalnız her iki kelimenin de hiç bir anlam ifâde etmeyen uydurma kelimeler oluşu dikkati çeker. Oysa Nâbî'nin bâzı beyitleri ile Nevres'in söyleyişi arasındaki benzerlik de gözden kaçmaz. Bir tevârüd olması ihtimâli de olan bu tür beyitler oldukça çoktur. Meselâ Nâbî'deki

*İsmi var cismi veli nâ-peydâ
Kimyâ ile cihânda ankâ*

beyti, Osman Nevres'in dilinden,

*Yok aslı bu san'atın yalandır
Ankâ gibi o da bî-nişândır*

şeklinde dökülür.

Her iki şâir de asıl hikâyeyi aşağı yukarı ellişer beyit hâlinde anlatmışlardır. Oysa Nâbî bu elli beyit içine hikâyenin devâmını da sığdırmıştır. Nitekim ondaki veciz söyleyiş Nevres'te yoktur. Bunun en mühim sebebi hiç şüphesiz Nâbî'nin usta bir şâir oluşudur. Nâbî'nin edebiyat târihimizdeki yeri ile Nevres'in sâhip olduğu şâirlik yeteneği elbette boy ölçüşemez. Burada iki şâir arasında edebî açıdan bir mukâyese yapacak değiliz. Hikâyelerin okunması hâlinde her iki şâirin de edebî kudretleri zâten ortaya çıkacaktır¹.

1 Gerek Nâbî'ye, gerekse Nevres'e ait manzumelerin tamamı içinde yer yer kimya ile ilgili başka beyitlere rastlanıyorsa da bunlar, konunun özüne müteallik beyitler olmadığından biz, her iki manzume içinden yalnızca hikâyenin geçtiği bölümleri vermeyi uygun bulduk. Aynı hikâyeye

Nâbî'nin hikâyesi:

NEHY-İ ÂMİZİŞ-İ KAYD-I İKSİR

.....

1. *Kimya vak'ası çoktur ammâ
Biri meşhûrdur eyle işgâ*
2. *Bir zamân içre meğen bir ayyâr
Eylemiş bir nice altını gubâr*
3. *İdüp âmihte-i çend, i eczâ
Komuş adını Tramon-ı Hutâ*
4. *Satmış eczâ diyû bir attâra
Almış ol vech ile birkaç para*

nesir olarak da Evangelinos Misailidis'in "Temâşâ-i Dünyâ ve Cefâkâr u Cefâkeş" adlı eserinde (bs. Seyreyle Dünyayı, Hzl. Robert Anhegger-Vedat Günyol, XXXIII+840 s., İstanbul, 1986) rastlanmaktadır. Yaşanılan bir hayat sahnesi olarak anlatılan bu hikâye aynen şöyledir:

"1821 senesinde idi hâlâ hatırlımdadır. Ben o asırlarda 18 yaşında idim. Buhâralı Rifat Dede nâm bir derviş gelip ilm-i kimyâda mâlumâtça öyle bir nâm verdi ki artık değme gütsin, cümle âlem bununla münâsebet kesb etmeye arzû eder idi, ama bu olur olmaz âdem ile görüşmeye irtikâb etmez idi.

Hâsılı, Tahsin Ağa isminde dedemin gâyet zengin bir dostu var idi. Bu da ilm-i kimyâda öteden beri pek meraklı olup her nasıl ise "Hacı hacıyı Mekke'de; derviş dervîşi tekkede; deyyus deyyusu her kande olsa bulur" fehvâsınca bununla buluşmuşlar. Ve Rifat Dede Tahsin Ağa'yı o derece kandirmiş ki, hatû cana teklîf yok; onbin deyip alıyor, yirmibin deyip alıyor ve arada bir de birtakım bakırdan altın ve kurşundan gümüş yapıp getiriyor ve Tahsin Ağa zarbhaneye götürüp, has altın ve gümüş gibi damgalatıyor. Artık buna şüphe olur mu ya?

O ise Tahsin Ağa'dan aldığı gümüşü, ya altın akçeyi kum ederek birtakım eczâ ile potaya atar ve koyduğu miktar gümüş ya altın çıkarır imiş.

Nihâyet, Tahsin Ağa ferahından çıldırma derecesine gelip bir gün Rifat Dede'den sırrın esâsım suâl ediyor. O dahî bin nâz ile güyâ ikrâra mecbûr olarak, bunun başlıca eczâsı işte şudur ve nikel tâbir olunur ve fakat Kandehar dağlarında çıkar, deyüp bir nev' mâden göstemiş, bunu tanımak her âdemin harcı değildir ve bundan buraya bir yük nakl olunmuş olsa yüz elli milyon liralık altın yapılabılır demiş ise, Tahsin Ağa'nın artık Rifat Dede'den başka emîn adamı var mı ya? Yüz elli milyon lirayı da duydu ise, artık olanca vâriyetini beşyüz bin guraş yakın para idüp Dede'ye vermiş ve nikel getirmek için Kandehar dağlarına göndermiş. Ve bu zevcekliliğini de gelüp dedeme dostça fahriyetle nakl ederek, "Esef olme Çelebi Vasilaki, bizim Rifat Dede bu ay içinde Kandehar'dan gelür, sayemde artık sen de ihyâ olursun." diyor.

Dedem ise, "Ey Tahir Ağa, acırım senin soğan aklına, geçmiş ola, ben seni artık dîvâneler defterinin tâ başına kayd eyledim. Senin Rifat Dede asıl kimyâyı bulmuş gütmüş, artık geleceği de yokdur." değışin, "Her halde gelecek ve göreceksin" deyû istinâd eylemesinin üzerine "Ergerçi gelecek olur ise, dîvânciler defterinin başından senin ismini siler de Rifat Dede'nin ismini kayd ederim." cevap etti.

Filvâki de böyle oldu. Rifat Dede sırta kadem basıp bir daha görünmedi ve Tahsin Ağa ümid-sizlikle perîşâniyetle dūçar oldu." (s.103-104).

5. Arz-ı hâl idüp o şehriñ şehine
Eylemiş vaz'-ı cebîn dergehine
6. Dimiş "Ey pâdişeh-i âlem-gîr
Benem üstâd-ı fûnûn-ı iksîr
7. Buyrulursa kuluna hüsn-i nazar
İdeyüm gencüni pür-gevher ü zer
8. Şüphe eylersen eğer itmede sâz
Li'llehi'l-hamd der-i tecrübe-bâz
9. Bir nümûne ideyüm sana ıyân
Kendi çeşmünle görüp sonra inan"
10. Bu sözi işidicek şâh-ı cihân
Meyl idüp hâtırı oldu şâdân
11. Didi "Göster göreyim san'atüni
Bileyim mertebe-i kudretüni"
12. Yazdı bir deftere birkaç eczâ
Biriniñ ismi Tramon, ı Hûtâ
13. Didi "Âmâde idün bunları hep
Hünerüm göstereyim sana bu şeb"
14. Şâh emriyle seğirdüp huddâm
Aldılar cümle-i eczâyı tamâm
15. Olmadı lîk Tramon peydâ
Didi lksîr-ger "Ey mülk-ârâ
16. Tramon dur buna cüz'-i âzam
Kîmyâ olmaz ol olmazsa etem"
17. Şâh te'kid ile itdi fermân
Ki bulunmak gerek elbet bu zamân
18. Biri birine girüp attârân
Aradılar anı dükkân dükkân
19. Âkıbet didi biri "Bir eczâ
Bende var adını bilmem ammâ
20. Götürün belki budur maksûdı
Dahı yok şüphemizin mevcûdu"
21. Kîmyâ-ger göricek didi "Belî
Budur iksîrün ehemmi-i ameli"
22. Girdi tenhâ şeh ile bir câya

- Urdu hîle küreğin eczâya
 23. İdüp eczâyı amelle itlâf
 Kadrinün ka'rına çökdi zer,i sâf
 24. Bûteye koyup idüp istihlâ
 Bir sebîke zeri itdi peydâ
 25. Aklın aldırdu görüp şâh-ı cihân
 Didi tahsîn idüp "Ey rind-i zamân
 26. Âferinler sana hem san'atüne
 Fenn-i iksîrde ehliyyetüne
 27. Lik var mı bunu tekmîle sebîl
 Tramonu nice itsek tahsîl"
 28. Didi ol düzdik-i iksîr-nümâ
 "İtmek ister sefer-i mülk-i Hutâ"
 29. Didi şeh "Yine meger sen gidesin
 Gayrı bilmez bu işi sen idesin"
 30. Didi "Fermân senün şâh-ı cihân
 İdeyin yoluna cânım kurbân"
 31. Virdi ol şâh ana çok mâl u menâl
 Eyledi şehir-i Hutâ'ya irsâl
 32. Aldı ol genci o rind-i ayyâr
 Geldügi semte yine itdi firâr
 33. Gence nâil olan iksîri n'ider
 O gidişdür ki gider dahi gider
 34. Bu haberle dolup efvâh-ı cihân
 Oldı hayrân ukalâ-yı devrân
 35. Var idi anda meger bir dervîş
 Âlemün bî-huredinden dil-rîş
 36. Kande gûş eyler ise bir ahmak
 Deftere âdeti idi yazmak
 37. Görüp olduğunu şâhun sâhî
 Defterün başına yazdı şâhı
 38. İşidiüp şâh anı itdi ihzâr
 Didi "Ey nâm-keş-i nâ-huşyâr
 39. Söyle vâkî mi bu tahrîrâtun
 Humkuma var mı senün isbâtun"

40. Didi "Bir düzdik-i mechûlü'l-hâl
Eline girmiş iken meblağ u mâl
41. Bir dahi semtüne azm itsün mi
Akl u dâniş bunı cezm itsün mi
42. Bu kadar mâl ile ol ferzâne
Gelmez ol, ola meğer divâne
43. Kîneden hâtırını sâf eyle
Yazmayım mı seni insâf eyle"
44. Didi şâh "Ya gelicek neylersin
Ol zamanda ne cevâb eylersin"
45. Didi kim "Vardur anın âsânı
Seni bozup yazarım ben anı ²"

Osman Nevres'in hikâyesi:

HİKÂYE-İ KİMYÂGER

1. Kendi pederimden eyledüm gûş
Kim didi bir âfet-i nazar-pûş
2. Ya'ni pek gözlü bir siyeh-merd
Kalbi kara yüzi zer gibi zerd
Düşdükçe nazar o kam-ayâra
Gûyâ bulanurdu sîm fâra
Gelmiş idi bir zaman bu şehre
Bulmuşdı bu san'at ile şöhre
5. Fermân-dihi bir cüvân idi şehrün
Dolabına düşmemişdi dehrün
El-kıssa o merd-i tîre-endîş
İblîs özi libâsı dervîş
Evvelce kapak urup hayâle
Virmiş idi kuvvet ihtimâle
Şöyle ki o kâr-ı âzmûde

2 Nâbî, Hayriyye, (Hız. İskender PALA) s. 211,217, İstanbul, 1989.

- Mikdâr-ı kifâye zer sûde
 10. Hâkister ile karışdurup pek
 İtmiş idi tesmiye "Taberneke"
 10. Bir şey'e sarup harîf-i ayyâr
 Sonra aradı o itra attâr
 Hem satdı o nâm ile o gerdi
 Attâra o hîle-reh-neverdi
 Çün virdi düzen bu yolda kâre
 Ol sırfi-i köhen-sitâre
 Fermân-dihe bir arîza yazdı
 Ol sâhib-i câha çâh kazdı
 Arz itdi ki "Merd-i kâr-sencem
 Hem-sikke-i nev-ayâr gencem
 15. Vardur haberüm bu kîmyâdan
 Sîmurg u tılsım u sîmyâdan

- Tedbîrüm ile tılâ olur mis
 İksîr-i hayâle kalb olur his
 Fermândih idince bu sözi gûş
 Deryâ gibi hırs eyledi cûş
 Didi "Ne gerekse eyle tedbîr
 Tâ kim oluna murad teshîr"
 Ayyâr didi "Taberneke ister
 Tâ ola emel husûl-göster"
 20. Fermândih o anda itdi fermân
 "Tâ kim buluna bu derde dermân"
 Derhâl arandı kûçe-i bâzâr
 Cûyendelik itdi mest ü huşyâr
 Kazgân idi sanki şehri Keşmîr
 Cûyende o şehir içinde kefgîr
 Kâra sarılıp misâl-i destâr
 Cûyendeye oldular perestâr
 Attâr görünce cüst ü cûyi
 Akdı tavağından ağzı suyu
 25. Cûyende ile olup sühanrân

- "Var bende" didi "o köhne dermân"
 Arz itdi ana o fîre hâki
 Ol bâda viren hezâr-pâki
 Derkâr idi kâra çünki der-kâr
 Çün var idi ihtiyâc nâcâr
 Aldı satın ol siyâh gerdi
 Bulmak emeliyle râh-ı zerdi
 Çün geldi Tabernek oldu hâzır
 Fermândihi kâra kıldı nâzır
30. Katdı daha ana birkaç eczâ
 Gösterdi nazarda cevzi Cevzâ
 Beş nev' su ile kıldı tahmîr
 Pencâb'a musahhar oldu Keşmîr
 Menfâh buldı geldi münakkal
 Âteş görününce döndü heykel
 San'atla idüp gubârı ezhâb
 İtdi zeheb âşikâr o kullâb
 Menfâh nefes idi pûte dipsiz
 Bilmem ne çorap örerdi ipsiz
35. Fermândih olunca hâk-ber-ser
 Ya'ni toz içinde gördi çün zer
 Çekdi gözüne o gerdden mil
 Gördi o nazarla peşşeyi fil
 İz'ânı eritdi pûte-i hâb
 Kapdı nazarın hevâ-yı sîmâb
 Çün oldu hayâli nakş o âba
 Aldandı o sâde nakş-ı hâba
 Bin sikke ururdu hırsı câna
 Gûyâ içerüsi darb-hâne
40. "Vardır" didi "Kîmyâ muhakkak
 Genci bulurum anunla mutlak"
 Emr itdi "Bulun daha Tabernek
 Şimdi idiniz bu kâre dernek"
 Yardı nice pîr ile cüvânı
 Arandı bulunmadı nişanı

- Üstâda buyurdi "Kande var bu"
 Didi "Bulunur Hita'da bu bû
 Halhâl suyında bir yosûndur
 Mâhî vü vehengden masûndur
 45. Bilmez anı lîk her bir üstâd
 Her göze görünmez ol perî-zâd
 Fermândih eger iderse fermân
 Beş ayda gelür bu derde dermân"
 Çün çeşmini hırs bağlamışdı
 Kârın çürük ile sağlamışdı
 Pîş ü pes-i kâra bakmayup hiç
 Destâr-ı Hayâl'e urdı sad-pîç
 Gencûre buyurdi "K'ey direm-dâr
 Üstâda getür hezâr dînâr"
 50. Çün irdi hezâr ol hizebre
 Mânend-i buhâr çıkdı ebre
 Bin berk urup âhir oldu ferrâr
 Fermân-dihe âteş urdı tarrâr
 Hâlâ gidiş oğlum ol gidişdür
 Zann itme ki kîmyâ bir işdür
 Bu gill ü gış ile oldu muhtâc
 Encâmı o kalp sikkeye tâc
 Destâr-ı hayâldür cihân hep
 Nessâcî perî gibi nihân hep³

3 Osman Nevres, Divân, s.300-303, İstanbul 1290.

FREUD ve PSİKANALİZ HAKKINDAKİ ŞÜPHELER

Talip KÜÇÜKCAN

Yirminci yüzyıl fikir ve düşünce hayatında *Sigmund Freud* ve *psikanalizin* önemli bir yeri vardır. Freud'un psikiyatri alanında başlayan etkisi psikanalizin gelişimine paralel olarak diğer araştırma ve ilmî faaliyet alanlarına da yansdı. Yani Freud'un düşünce ve teorileri psikolojinin sınırlarını aştı ve psikanalitik teori, psikiyatriden başka alanlarda da hareket noktası olarak kabul görmeye başladı. Freud ve psikanalitik teoriden etkilenen alanlar arasında psikiyatriden başka **antropoloji, eğitim bilimleri, edebiyat ve siyâset felsefesi** zikredilebilir. Meselâ Freud'un **kültür, cinsiyet ve dinle ilgili görüşleri siyâset alanına** yansıtıldı. *Herbert Marcuse*, Freud'un teorileri ile **Marxist felsefe** arasındaki ortak noktaları tesbit ederek bu iki görüşü birleştirdi. Freudcu ve Marxist düşünce arasındaki en belirgin ortak görüş hem Freud hem de Marx'ın **geleneksel cinsel ahlâk kurallarının yıkılması** fikriydi. Marcuse'nin Freudcu ve Marxist düşüncenin terkibinden oluşan görüşü *Yeni Sol* hareketinin temel felsefesi oldu. Sürrealist (gerçeküstücü) sanat ve edebiyat akımının teorisyenlerinden *Andre Breton* da Freud'un teorilerinden etkilenmiştir. Psikanalizin kavram ve görüşleri günlük dile bile yansımıştır. Böylesine geniş çaplı bir etkinin tabîi sonucu olarak Freud ve psikanaliz hakkında pek çok kitap ve makâle yazılmıştır. Freud ve psikanalist teoriye ilişkin kitap ve makâle

yazarlarının tamamına yakın çoğunluğu ya psikanalist ekole mensup ya da kendini bu ekole yakın hisseden kişilerdir. Freud ve psikanalitik teorisinin önkabûlünün etkisinde bulunan bu araştırmacılar, psikanalizin ilmi ve objektif bir eleştirisini yapmaktan uzak ve demogojik yönleri ağır basan propagandist bir yaklaşım sergilemişler ve psikanalizin ateşli savunucuları olma gibi nesnellikle bağdaşmayan bir tutum benimsemişlerdir.

Freud, görüşlerini yaymak için genellikle **roman ve oyun yazarlarının** desteğini almaya çalıştı. Freud'u tâkip edenler de, onun teorilerini, **doğruluğu isbatlanmış gerçekler** gibi aktarmaya başladılar. Bu davranışı gösterenler genellikle gazeteci ve yazar tipinde, basın araçlarını kullanma imkânlarına sâhiptiler. Freud gibi onu izleyen ve savunanların da eleştiriye tahammülleri yoktu. Freud ve psikanalitik teoriye yöneltilen tenkitleri çabucak bastırma yöntemini öğrenmişlerdi. Karşı düşüncede olanları, 'yeni düşünceleri kabul edemeyecek kadar geri kafalı' diye tanımlayarak psikolojik bir suçlama ve alay etme mekanizması geliştirdiler. (Thornton, 1986, sh.15-16). Freud ve tâkipçileri büyük bir gurur ve ısrarla psikanalitik metodun başarılı olduğunu savunuyorlar ve psikanalitik metodla birçok hastanın iyileştiğini iddiâ ediyorlardı. Fakat daha sonraki gelişmeler ve bulgular bu iddiâları doğrulayacak nitelikte değildi. Freud'un teorileri ve psikanalizin ilmîliği ve geçerliliği konusunda ciddi bir takım şüpheler doğmaya başladı. Bu yazımızda, yeni araştırmalar ve veriler ışığında Freud ve psikanalitik teoriye yöneltilen eleştirileri ve psikanaliz hakkında Batı'da gün geçtikçe artan şüpheleri örneklerle açıklamaya çalışacağız.

Sigmund Freud Kimdir?

Psikanaliz denilince ilk akla gelen isim hiç şüphesiz **Sigmund Freud**'dur. Psikanalizin kurucusu olan Freud, **6 Mayıs 1856** yılında Avusturya-Macaristan sınırları içinde bulunan **Freiberg**'de, **Moravia**'nın küçük bir kasabasında doğdu. Freud'un doğduğu yer bugün **Çekoslovakya** sınırları içinde bulunmaktadır. **Yahudi bir anne-babanın çocuğu** olarak dünyâya gelen Freud'un karmaşık bir âile yapısı vardı. **Freud** babasının **ikinci karısından** olan ilk çocuğuydu ve babasının ilk karısından olma iki üvey kardeşi vardı. Babasına karşı **hem korku hem de sevgi** gibi iki uçlu duygular besleyen Freud, annesine sevgiyle bağlıydı ve üvey kar-

deşlerinden de özkardeşlerinden de nefret ediyordu (Wollheim, 1971, s.19). Freud âilesiyle berâber önce Leipzig'e sonra Viyana'ya gitti. 1938 yılına kadar burada kaldı ve tıp öğrenimi gördü. Nazilerin Avusturya'yı işgal etmeleri üzerine Londra'ya gitmek zorunda kalan Freud, 1939 yılının da aynı yerde öldü (Brown, 1967, sh.17).

Freud'un Teori ve İddiaları

Freud araştırmalarını farklı merkezlerde sürdürdü. 1885 yılında Paris'e giderek zamânın meşhur bilim adamlarından *Caharcot*'un danışmanlığında çalışmaya başladı ve ondan sinir hastalıklarının tedâvisinde **hipnoz** metodunu kullanmayı öğrendi. Daha sonra *Breuer*'le çalışmaya başlayan Freud onunla birlikte *Studies in Hysteria*'yı yayınladı. Freud bir müddet sonra isterik vakıaların tedâvisinde hipnotizma metodunu kullanmayı terketti ve psikanalitik teorinin temelini teşkil edecek olan **serbest çağrışım** (free association) metodunu uygulamaya başladı. Bu metod, tedâvi amacıyla gelen hastaların, kendilerini rahat bir ortamda hissetmelerini sağlayarak iyi, kötü, tutarlı ya da saçma akıllarına gelen herşeyi söylemeleri esâsına dayanıyordu. Geçmişe âit yaşantının her türlü ayrıntıları ve hasta tarafından görülen rüyâların anlatımı da psikanalitik tedâvi ve teşhis metodu için önemli görülen unsurlardır. Burada hemen belirtmek gerekir ki, serbest çağrışım metodu aslında ilk defâ *Sir Francis Galton* tarafından "**kelime çağrışım**" metodu şeklinde ortaya atılmıştı. Freud, serbest çağrışım metodu ile ilgili olarak kendi eserlerinde Galton'a hiçbir atıfta bulunmamış ve bu metodu kendi keşfiymiş gibi duyurmuştur. Freud, hastalarının geçmişlerine âit unutulmuş ve acı hâtıraların tahliline dayanarak şu görüşe varmıştı: İnsandaki sinir bozukluklarının ve ruh hastalıklarının kaynağı çocukluk dönemindeki bâzı kötü tecrübelerdir. Freud'a göre bu kötü tecrübe erişkinler tarafından çocuğun cinsel amaçlarla kullanılmış olmasıdır. Bir başka pikolojik rahatsızlık olan **obsesyonel nevroz**, çocuğun aktif bir şekilde bu türlü cinsel ilişkilere katılmasının ve rol almasının sonucudur. Freud, obsesyonel nevroz ile güçlü bir şekilde hissedilen suçluluk duygusu arasında yakın ilişki olduğu kanaatindedir. Freud 1900-1910 yılları arasında yaptığı araştırmalar neticesinde nevrozların sebebi olarak gördüğü çocukluk döneminde cinsel olarak kullanılma fikrin-den vazgeçmek zorunda kaldı. Ona göre daha önce dinlediği hastalar ya

yalan söylemiş ya da tecrübe etmedikleri ve yaşamadıkları olayları sanki gerçekten vukû bulmuş gibi hayal ederek anlatmışlardı. Görüşlerini yeni-den formüle etme ihtiyacı duyan Freud, dikkatini insanlardaki korku ve endişe duygularına yöneltti. Gözlemleri onu şu sonuca ulaştırmıştı: Korkular çoğunlukla şuur dışı bir isteğin ifâdesidir. Bu sonuç psikanalitik teo-ride önemli yeri olan iki hipotezin oluşumuna yardımcı oldu; a) *çocukluk dönemi cinselliği* ve b) *oedipus kompleksi*. Bu hipotezleri şu şekilde özet-lemek mümkündür. İnsanda hayatı önem taşıyan iki temel dürtü vardır. Bunlar kendini dış tehlike ve tehditlerden koruma ve insan neslini devam ettirme dürtüleridir. Kendini koruma dürtüsü insan için büyük zorluklara sebep olmaz. Yâni insan, tabiatın zararlı güçleri karşısında kendisini korur ve bu korunma dürtüsü insanın psikolojik dünyasında büyük problemlere sebep olmaz. Freud'un *libido* ya da *cinsel enerji* dediği nesli *devam ettirme dürtüsü*, uygarlığın baskıcı güçlerince engellenir ve açıkça ifâde edilmesi önlenir. Freud'e göre cinsel enerjinin doyuma ulaşmasında ağız, anüs ve cinsel organların önemi büyüktür. Bu sebeple çocuk, doğumundan tûbâren vücûdun bu bölgelerine karşı ilgi duymaya başlar. Yeni doğan bir çocuk için ağız, ilk arzu edilen obje olan anne göğsüyle temas kurulmasını sağladığı için çok önemli bir organdır. Anne, göğüslerini çocuğun ağzından çekerek emzirmeyi durdurursa, çocuk, parmağını veya başka birşeyi emme yoluyla doyuma ulaşmaya çalışır. Üç yaşının sonlarına doğru çocuğun ilgisi kendi penisi üzerinde toplanmıştır ve bu ilgi anneye karşı cinsel bir istek duyulması şeklinde kendini gösterir. Annesine karşı cinsel arzu besleyen çocuk babasını kıskanır ve ondan nefret eder. Çünkü çocuk, babasını rakip olarak görmekte ve annesini bir başkasıyla paylaşmak istememektedir. Freud buna *oedipus kompleksi* adını verir (Brown, 1967, sh.17-24). Freud kendi rüyalarını, geçmişine ilişkin ayrıntıları ve annesiyle olan ilişkilerini tahlil edince, erken çocukluk döneminde babasına karşı yıkıcı ve düşmanca, annesine karşı yoğun sevgi beslediği bastırılmış duyguları olduğunu keşfetti. Bu oedipus kompleksinin ta kendisiydi (Eysenck, 1986, sh.25). Freud'e göre oedipus kompleksi 4-5 yaşlarında, çocuğun annesine karşı hissettiği cinsel duygular yüzünden babası tarafından hadım edilerek cezalandırılma korkusuyla son bulur. Erkek çocuğun durumunu açıklıkla anlatan Freud, kız çocuğunun bu konuyla ilgili durumuna ilişkin hiçbir zaman açık ve net görüşler ortaya koymamıştır.

Freud'a göre kız çocuğu penisi olmadığı için aşağılık kompleksine kapılır ve bir erkek çocuğu gibi penisi olmasını arzu eder. Kız çocuğu bir penise sahip olamamanın verdiği hayal kırıklığı ile sevgisini babasına yöneltir. Onun için bu eksiklik bir cezâlandırılma niteliği taşır. Erkek çocuğu ise yukarıda belirtildiği gibi babası tarafından cezâlandırılma korkusuna kapılır. Kız ve erkek çocuğun bu şekildeki düşünce ve korkuları daha sonraki gelişmelerinde önemli rol oynar. 1914 yılından itibaren Freud'un 'ego'yu incelemeye koyulduğu görülür. Kişiliğin tümü hakkında bir teori kurmaya çalışan Freud, araştırmaları neticesinde cinsellikten başka unsurların da nevroz sebebi olabileceğini keşfetti ve kişiliği *id-ego-süperego* bölümlerine ayırdı (Enysenck, 1986, sh. 24-27). Freud'un düşünce sisteminde şuur dışı (unconscious) kavramının önemli bir yeri vardır. Freud'a göre insan davranışlarının gerisinde şuur dışı motivlerin büyük tesiri vardır. Ancak şuur dışı kavramı Freud'dan önce kullanılmış, fakat Freud buna hiçbir atıfta bulunmamıştır. H.F.Ellenberger'in *The Discovery of the Unconscious: The History and Evolution of Dynamic Psychiatry* ve L.L.Whyte'nin *The Unconscious Before Freud* isimli eserlerinde Freud'un şuur dışı kavramını daha önceki araştırmacıların çalışmalarından öğrendiği, dolayısıyla, orijinalitesinin Freud'a âit olmadığı iddiâ edilmektedir.

Psikanalitik Teşhis ve Tedâvi Yöntemlerinin Tenkîdi

Freud ve onu tâkip eden psikanalistler, Freud'un teorilerine temel teşkil eden bulguların elde edildiği hasta incelemelerine ve vâk'alarına büyük önem verirler. Freud, tedâvi amacıyla kendisine başvuran hastalarından geçmişlerine ilişkin bütün detayları ve gördükleri rüyâların konularını anlatmalarını istemiş ve onları uzun uzun dinlemiştir. Elde ettiği bilgilerden hastalığı teşhis ettiğini ve psikanalitik metodla hastalarını tedâvi ederek sağlıklarına kavuşturduğunu iddiâ etti. Freud psikanalitik teşhis ve tedâvi metodunun olumlu sonuçlar verdiğini iddiâ etmesine rağmen, psikanalizin tedâvi etkinliğine ilişkin son veriler, psikanalistlerin iddiâlarını doğrulayacak nitelikte değildir. Aksine, Freud'un tedâvi ederek iyileştirdiğini iddiâ ettiği hastalarla ilgili yeni bilgiler, gerçekte bu kişilerin tedâvi edilmediğini ve yanlış teşhisler konulduğunu göstermektedir. Freud ve sonraki psikanalistlerin övgüyle sözettikleri hasta vak'alarını ve olayların

gerçek yüzünü aşağıda bulacaksınız.

Anna O.

Asıl adı **Bertha Papenheim** olan **Anna O.**, Freud'un ve psikanalistlerin sık sık bahsettiği ve tedâvi edildiğini iddiâ ettikleri hastalardan biridir. Yapılan tahliller sonucu **Anna O.**'nun sinirsel rahatsızlığı olduğu sonucuna varılmış ve tedâvi altına alınmak üzere kliniğe yatırılmıştı. Bir süre sonra iyileştiği iddiâ edilerek klinikten çıkmasına izin verilmişti. Psikanalitik tedâvi metodunun önemli bir başarısı olarak anlatılan **Anna O.**'nun durumu aslında oldukça farklıydı. Öncelikle konulan teşhis yanlıştı. **Anna O.** sinirsel bir rahatsızlıktan değil, fiziki bir rahatsızlıktan şikâyet ediyordu. Teşhisin yanlışlığına bağlı olarak, önerilen ve uygulanan tedâvi metodunun geçersizliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Zaten *Carl Jung*, 1925 yılında Freud'un kendisine özel olarak, **Anna**'nın gerçekte tedâvi edilmiş olmadığını itiraf ettiğini açıklıyordu (Eysenck, 1986, sh. 56-57).

Kurt Adam (Wolf Man)

Psikanalitik literatürde **Kurt Adam** olarak zikredilen kişi aslında **Sergej Pannkejeff**'tir. Freud, adı geçen kişiyi obsesyonel nevrozdan kurtardığını iddiâ ederek psikanalizin bir başarısı olarak ilan etmiştir. Freud'un talebeleri de Kurt Adam olayını psikanalitik teoriyi doğrulamak için bir propaganda malzemesi olarak kullanmışlardır. Zaman zaman rahatsızlığı nükseden **S.Pannkejeff**, belirli aralıklarla diğer psikanalistler tarafından da tedâvi edilmiş ve bu olay psikanalitik tedâvi yönteminin büyük başarılarından biri olarak bilim dünyasına ve kamuoyuna ilan edilmiştir. Psikolog ve aynı zamanda gazeteci olan *Kavin Obholzer* 1970'li yıllarda Freud ve psikanalistlerce tedâvi edildiği iddiâ olunan Kurt Adam'ı bulur ve onunla bir mülâkat yapar. Mülâkattan elde edilen bilgiler Freud ve psikanalistlerin iddiâlarını doğrulamamaktadır. Yâni Kurt Adam tedâvi edilmiş ve problemlerinden kurtulmuş değildir. Üstelik bir propaganda malzemesi olarak kullanıldığının farkındadır ve davranışı kınamaktadır (Eysenck, 1986, sh. 54-56).

Dora

Gerçek adı **Ida Bauer** olan **Dora** 18 yaşında bir kızdır ve belirtileri

organik rahatsızlığa işaret eden şikâyetleri vardır. Freud, Dora'yı fizikî bir inceleme ve muâyeneye tâbî tutmadan şu teşhisi koymuştu: Dora bir sinir hastasıydı. Freud, tedâvi seansları sırasında Dora'yı babasına âşık olduğuna inandırmaya çalışıyordu. Sinir bozukluğu olan her kadının kendi kendini cinsel yönden tatmin ettiğine inanan Freud, Dora'nın bu gerçeği itiraf etmesi gerektiğini söylüyordu. Dora bu iddîaları kabul etmediği için üç ay sonra tedâviyi bıraktı. Freud ise Dora'nın başarıyla tedâvi edildiğini açıkladı. Daha sonra yapılan araştırma ve incelemeler göstermektedir ki, Dora aslında bir sinir hastası değildi. Freud, elindeki bilgileri çarpıtmış ve kendi teorilerini doğrular nitelikte açıklamalar yapmıştı (Eysenck, 1986, sh. 62).

Horace Frink Olayı

Psikanaliz adına, bir başka ifâde ile, Freud'un ilmî buluş ve teorileri adına sebep olduğu bir âile fâciâsını zikretmek, psikanalitik teoriye dayalı teşhis ve tedâvi metodunun gücü hakkında daha açık bilgiler verecektir. *Horace Frink* Amerikalı bir psikiyatristtir ve hissettiği birtakım rahatsızlıklardan dolayı Viyana'da **Freud**'a başvurur. 1921 yılında Frink'i tahlil eden Freud, ona gizli bir homoseksüel olduğunu söyler. **Frink** böylece o güne kadar hiç farkında olmadığı homoseksüel eğilimleri olduğunu öğrenir. Frink'in kızı **Helen Frink Kraft**'ın anlattığına göre Freud tedâvi için şunu önerir: Gizli bir homoseksüel olan Frink'in duygusal problemlerinden kurtulması için karısını boşaması ve **Angelika Bijur**'la evlenmesi gereklidir. Angelika Bijur'a kocasından boşanması gerektiğini tavsiye eden de Freud'dur. Frink, Freud'un tavsiyesine uyarak iyileşme ümidiyle Angelika Bijur'la evlenir. Fakat Frink 1924 yılında tekrar depresyon geçirir ve aynı yıl Angelika'dan boşanır (Wood, 1990, sh. 5).

Freud'un hastalarına ilişkin bilgileri yanlış değerlendirdiğine dâir bir başka iddiâ da Prof. **Patrick Mahoney** tarafından ileri sürülmüştür. Mahoney'e göre Freud'un **Fare Adam** (Rat Man)la ilgili anlatımında birçok çelişkiler vardır ve Freud, kendi teorilerini desteklemek için hastanın gerçek durumuna ilişkin bilgileri saptırmış ve bâzı gerçekleri bilerek yanlış yorumlamıştır (Wood, 1990, sh. 4).

Sonuç

Yukarıdaki anlatımdan anlaşıldığı üzere, Freud ve psikanalistlerin iddiâ ettikleri gibi psikanalitik teşhis ve tedâvi metodları zannedildiği üzere olumlu sonuçlar vermemektedir. Tedâvi edildiği ısrarla iddiâ edilen hastalarla ilgili yeni araştırma ve veriler psikanalitik tedâvi yöntemlerinin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Yukarıda incelediğimiz hasta vak'aları göstermektedir ki, hastalar aslında iyileşmemiştir. Yâni psikanalitik metod insanları korku, endişe, kompleks ve depresyon gibi psikolojik bunalımlardan kurtaramamıştır. **Thornton** Freud'un kokain kullandığını ve teorilerini de toxic ilaçlar kullandığı dönemde ortaya attığını açıklamıştır. *Thornton*'a göre Freud'un bilimsel(!) buluşları ve teorileri kokain kullanımının ürünüdür. (Thornton, 1986, sh. 44). **Amerikan Psikanalitik Derneği**'nce yapılan bir araştırma da psikanalitik metodun yetersizliği sonucunu doğrulamaktadır. *Anthony Storr*'un belirttiğine göre adı geçen dernek, psikanalizin etkinlik derecesine ilişkin bir araştırma yapar. Araştırmada elde edilen neticeler öylesine hayal kırıcıydı ki, dernek, sonuçları açıklamaktan vazgeçmek zorunda kalmıştı. Psikanalizin insanları bunalımlarından kurtardığı ve tedâvi ettiğine dâir iddiâ ve deliller oldukça zayıftır ve zâten psikanalitik metodun geçerliliğini ispatlayan pratik deliller de mevcut değildir (Wood, 1990, sh. 6).

Thornton, *Freudian Fallacy* isimli kitabında Freudcu safsatayı şu şekilde eleştirir: 1960'lı yılların sonlarına doğru Freudcu düşüncenin ulaşmak istediği *yeni ahlak* kurallarınca belirlenen araçların hemen hepsine ulaşılmıştı. Yâni Freud'un sosyal felsefesinin uygulanabilmesi için gerekli olan şartlar hazırlanmış ve buna mâni olabilecek engeller ortadan kalkmıştı. Sosyal tabular ve hukûkî engellerin aşıldığı bir toplum yaşama biçimi oluşmuştu. Artık yeni nesil, geleneksel toplumun cinsel ilişkilere getirdiği sınırlamalardan kurtulmuştu. Kısaca ifâde etmek gerekirse, Freudcu zihniyetin özlemini çektiği ve kurmaya çalıştığı gerçek ruh sağlığına kavuşturucu özgür davranış ve yaşayış ortamı doğmuştu. Ancak ahlâkî sınırlamaların kalktığı ve olabildiğince serbest davranışlar sergilenebilen bu ortamda yaşayan nesiller, Freudcu düşüncenin kendilerine vadettiği ruh sağlığına kavuşmuşlar mıydı? Eldeki verilerden hareketle bu soruyu olumlu bir şekilde cevaplamak mümkün değildir. Çünkü intihar olaylarının artması ve akıl hastahânelerindeki yatakların doluluk oranları bizi şu

sonuca götürüyor: Freudcu teorinin, yukarıda belirtilen serbest bir ortamda azalmasını umduğu ruh hastalıkları ve psikolojik bunalımlar, beklentilerin tersine gün geçtikçe artmıştır. Meselâ 1970'li yıllarda Amerikalı üniversite öğrencileri arasında intihar olayları oldukça artmıştır. Suç oranları hızla yükselmiş ve problemlili ailelerdeki anne-babaların kötü davranışlarından kurtarılmak üzere koruma altına alınan çocukların sayısı iki-üç katına çıkmıştır. Eldeki veriler ışığında cemiyete bakıldığında "mutlu bir toplum tablosu" görebilmek son derece zordur. Freud'un kötümser determinizminin etkisinde kalan edebiyat ve sanat alanlarında verilen eserler de zenginliklerini eskisi kadar koruyup geliştirememişlerdir (Thornton, 1986, sh. 324).

Freud ve psikanalizle ilgili yeni gelişmeler bir başka soruyu gündeme getirmiştir: Acaba psikanaliz bir bilim midir? *Freud: Biologist of the Mind*'ın yazarı **Frank Sulloway**'e göre psikanaliz bir bilim değil *simya(alchemy)*dir. *Sulloway* son iki asırdır dünyanın bir "bilim devrimi"ne şahit olduğunu belirtiyor. Bu ilmî devrim ve yenilik, ilmî olduğu iddiâ edilen teori ve hipotezlerin serbestçe test edilmesi için gerekli "açıklık" ortamını getirmiştir. Freud ise öğretisini şahsına mal ederek teorilerinin herkes önünde test edilebilme ve doğrulanabilme fırsatını tanımamıştır. Dolayısıyla Freud, bilimdeki açıklık ilkesini, psikanalizi dışardan yöneltilen tenkitlerden korumak için "kapalılık" tabusuna çevirmiştir. *The Psychoanalytic Movement*'ın yazarı sosyal antropoloji profesörü *Ernest Gellner*'e göre de Freud'un iddiâ ve yorumlarının doğruluğunun ilmî olarak test edilmesi mümkün değildir. *Freud'un düşünce sisteminde dogmatik tutum hâkim olduğu için, psikanalitik teorileri, sâdece bu ekole mensup araştırmacılar yorumlayabilir.* Gellner, Freudcu psikanalizin tecrübî deliller uyduran bir akım olduğunu ve bir "bilim" olmadığını da sözlerine ekliyor. Batıdaki çağdaş araştırma bulgularının Freud ve psikanaliz üzerinde dolaşan şüphe bulutlarını gün geçtikçe artırdığına tanık oluyoruz. Batı düşüncesindeki eleştirel yaklaşımın ülkemiz aydınlarınca ön plana çıkarılması çağdaş ilmî tartışmaların ülkemiz insanlarınınca da izlenmesini sağlayacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

BROWN, J.A.C.; *Freud and Post Freudians*, Penguin Books, London, 1967.

EYSENCK, Hans; *Decline and Fall of the Freudian Empire*, Pelican Books, London, 1986.

THORNTON, E.M.; *The Freudian Fallacy: Freud and Cocaine*, Paladin Grafton Books, London, 1986.

WOLLHEIM, Richard; *Freud*, Fontana Modern Masters, (Ed.) Frank Kermode, London, 1971.

WOOD, James; The Good Freud Guide, *Weekend Guardian*, August 25-26, 1990, sh. 4-7.

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI
1991 Senesinde Neşredilen Yazıların İndeksi

Sâmiha AYVERDİ :

Y. 20, S. 1, Sy. 5-12 Bahri Bey; Y. 20, S. 2, Sy. 5-7 Tedbir ve Takdir; Y. 20, S. 3, Sy. 5-7 Âkibetlerini Bekleyenler; Y. 20, S. 4, Sy. 5-11, Bu Nasıl Osmanlılık?

Halil AÇIKGÖZ :

Y. 20, S. 2, Sy. 42-56 Muâsır Türk Şiirinde Hâce Ahmet Yesevî; Y. 20, S. 3, Sy. 8-19 Yunus Emre; Y. 20, S. 3, Sy. 34-40 Tataristan Türk Şiirinde Hoca Ahmet Yesevî'nin Üzerine Dr. Elfine Sibgatullaina ile Sohbet.

K. Yurdakul AREN :

Y. 20, S. 4, Sy. 12-18 Gözleri Yaşlı Çocuk

Mehmet ASLAN :

Y. 20, S. 1, Sy. 75, Azadlık; Y. 20, S. 2, Sy. 8, Sersem Sersem Bu Sersem Dünya. (Şiir)

Murat AŞICI :

Y. 20, S. 3, Sy. 27-33 Yunus'un Dostu.

Sait BAŞER :

Y. 20, S. 1, Sy. 13-27 Ebulfez Ali Elçibey ile Azerbaycan'ın Geleceği Hakkında Mülakat; Y. 20, S. 1, Sy. 67-74 İlâhi Kösl; Y. 20, S. 2, Sy. 27-33 Türk Müsîkisi İçin Hollanda'dan Dost Bir Ses Y. 20, S. 2, Sy. 76-78 Âilede Kültür İntikâli Y. 20, S. 3, Sy. 53-59 Eşyâya Dost muyuz?; Y. 20, S. 4, Sy. 30-34 Türkiye'deki Parlamento, Demokrasi ve Basın Hakkında;

Hayri BİLECİK :

Y. 20, S. 3, Sy. 8-19 Yûnus Emer; Y. 20, S. 4, Sy. 19-20 Selâmûnkavlen.

İsmet BİNARK :

Y. 20, S. 4, Sy. 21-29 Millî Kültür Politikamız Konusunda Tesbit ve Görüşler.

Şefik CAN :

Y. 20, S. 3, Sy. 60-68 Mevlâna ve Alevilik.

Doç. Dr. Y. Mim. Turgut CANSEVER :

Y. 20, S. 2, Sy. 85-41 Mimarlık Mirâsımız ve Kültürümüzün Geleceği.

Memduh CUMHUR :

Y. 20, S. 2, Sy. 58 Rüyâ Şehir; Y. 20, S. 3, Sy. 20 Issız Şehir (Şiir)

Doç. Dr. Mehmet DEMİRCİ :

Y. 20, S. 3, Sy. 21-25 Yunus Emre'de Aşkın Dinanizmi.

Dr. Ayşe GÖNGÖRÜRLER :

Y. 20, S. 2, Sy. 70-74 Belçikalı İki İlim Adamının Yabancı Dille Eğitim Konusundaki Düşünceleri.

Talip KÜÇÜKCAN :

Y. 20, S. 3, Sy. 69-78 Çağdaş Münevverlerin Kur'an Araştırmaları ve Milletlerarası Kur'an-ı Kerim Sempozyumu Üzerine Notlar; Y. 20, S. 4, Sy. 66-75 Freud ve Psikanaliz Hakkındaki Şüpheler.

Dr. İskender PALA :

Y. 20, S. 3, Sy. 41-50 Rindâne Gazel; Y. 20, S. 4, Sy. 54-65 İki Şâirden Bir Hikâye.

Doç. Dr. Vildan SERİN :

Y. 20, S. 1, Sy. 51-66 İktisâdî Bütünleşme Temâyüllerinin Türk Dünyası Üzerindeki Sosyo-Kültürel Tesirleri; Y. 20, S. 2, Sy. 59-69 Gelişmiş Ülkelerin Yabancı Lisansla Eğitim Konusunda Uyguladıkları Çifte Ölçüler ve Türkiye Gerçekleri.

Dr. Emin SEZER :

Y. 20, S. 4, Sy. Tarih İçinde İstanbul Bâyezid Meydanı ve Çevresi.

Doç. Dr. Mustafa TAHRALI :

Y. 20, S. 1, Sy. 36-50 Ahmed Yesevî'nin Divan-ı Hikmetinde Dîni-Tasavvufî Unsurlar; Y. 20, S. 2, Sy. 9-18 Türk Kültürü İçin Kısa, Orta ve Uzun Vâdeli Hedefler.

Cinûçen TANRIKORUR :

Y. 20, S. 2, SY. 19-26 (Tanıtma-Tenkid) Meral Uğurlu Kaseti.

Yağmur TUNALI :

Y. 20, S. 1, Sy. 13-27 Ebulfaz Ali Elçibey ile Azerbaycan'ın Geleceği Hakkında Mülâkat; Y. 20, S. 1, Sy. 28-35 Özbekistan-Azerbaycan Notları'ndan: Gün Bugündür.

Doç. Dr. Kâzım YETİŞ :

Y. 20, S. 3, Sy. 51-52 Saâdet Perisi.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı'nın

İKİ YENİ KASETİ

TÜRK MÜSİKİSİ KLASİK ESERLER SERİSİ 3

ALÂEDDÜN YAVAŞÇA

A

1- Beste-İsfahan	Peşrev	Refik Farsan
2- Beste-İsfahan	Beste	Enfi Hasan Ağa
Dil ki şem'i ruh-ı cânâne ola pervâne		
3- Beste-İsfahan	Ağır Semâi	Ebübekir Ağa
O nühüfte gamzelerden bunu kim recâ ederdî		
4- Beste-İsfahan	Yürük Semâi	Ebübekir Ağa
Bir elif çekti yine sineme cânân bu gece		
5- Beste-İsfahan	Saz Semâisi	Yahyâ Çelebi

B

1- Büzürk	Peşrev	Nâyî Osman Dede
2- Büzürk	Beste	Sâdık Ağa
Hübân serinle leyli ü nehâr istinâs eder		
3- Büzürk	Beste	Sultan III. Selim Han
Aşkınla havalandım bi-lâneliğim gel gör		
4- Büzürk	Ağır Semâi	Sâdık Ağa
Hüsnüne ser-tâ-ser âlem gerçi âşıktır beyim		
5- Büzürk	Yürük Semâi	Sâdık Ağa
Tövbeler ettim ise cürm ü hatâ bir iki üç		

Meral
UĞURLU

Alâeddin
YAVAŞÇA

TÜRK MÜSİKİSİ KLASİK ESERLER SERİSİ 4

MERAL UĞURLU

A

1- Sûz-i Dil	Peşrev	Tanbûri Ali Ef.
2- Sûz-i Dil	Beste	Tanbûri Ali Ef.
Yıkıldı darb-ı sitemle harâb olan gönüm		
3- Sûz-i Dil	Beste	Tanbûri Ali Ef.
Bilmedik yârî ki bizden bu kadar gafîl imiş		
4- Sûz-i Dil	Ağır Semâi	Sâdu'llah Ağa
Beni ey gonca fem bûlbûl-sıfat nâ'lân eden sensin		
5- Sûz-i Dil	Ağır Semâi	Tanbûri Ali Ef.
Kanî yâd-i lebinle hûn-i dil nûş ettiğim demler		
6- Sûz-i Dil	Yürük Semâi	Tanbûri Ali Ef.
Ceyhûn arayan dide-i giryânımı görsün		

B

1- Segâh	Beste	Zaharya Ef.
Çeşm-i meygûnun ki bezm-i meyde cânân dönderir		
2- Segâh	Şarkî	Dellâizâde
Cok kıldı harâb dilleri ma'mûr nigâhın		
3- Segâh	Ağır Semâi	İtrî
Der mevc-i perîşânî-i mâ lâslâi nîst		
4- Mâyê	Şarkî	Kazasker Mustafa İzzet
Şeb midir bu yâ sevâd-ı âh-ı pinhânımı midir		
5- Hûzzâm	Nakış Yürük Semâi	Zekâi Dede Ef.
Dil verdiğin o çeşm-i siyeh-meste işittim		
6- Segâh	Saz Semâisi	Nâyî Osman Dede

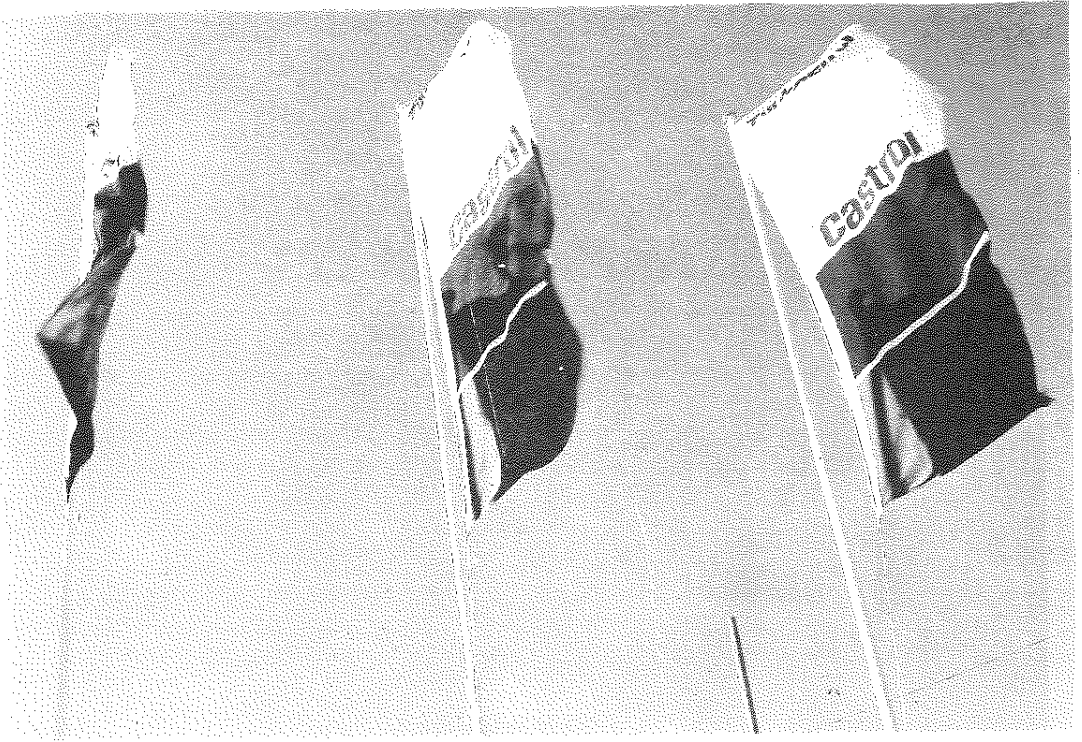

ALTIN ÇİNI

ALTIN ÇİNI

KÜTAHYA - TÜRKİYE
ALİ KALFA ÇARŞISI KAT 1, NO: 1-2
TEL : 3660 2731 2412

"Türk Petrolcülüğünün Yükselişi"

TÜRKPETROL VE MADENİ YAĞLAR T.A.Ş.

TURCAS PETROLÇÜLÜK A.Ş.

MARMARA PETROL VE RAFİNERİ İŞLERİ A.Ş.

ALEVGAZ LİKİT PETROL GAZLARI SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

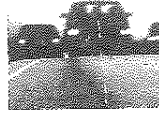
MARMARA TRANSPORT A.Ş.

TURTEL TURİSTİK TESİSLERİ A.Ş.

KIRLANGIÇ ZEYTİNYAĞ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

TURNA AĞAÇ SANAYİ A.Ş.

TÜDAS PETROL DATA ANALİZ SERVİSLERİ A.Ş.

Türkpetrol

ve bağlı şirketler grubu
50 yılı aşkın bir süredir
Türk ekonomisine
katkıda bulunmanın
kivancını yaşıyor.

